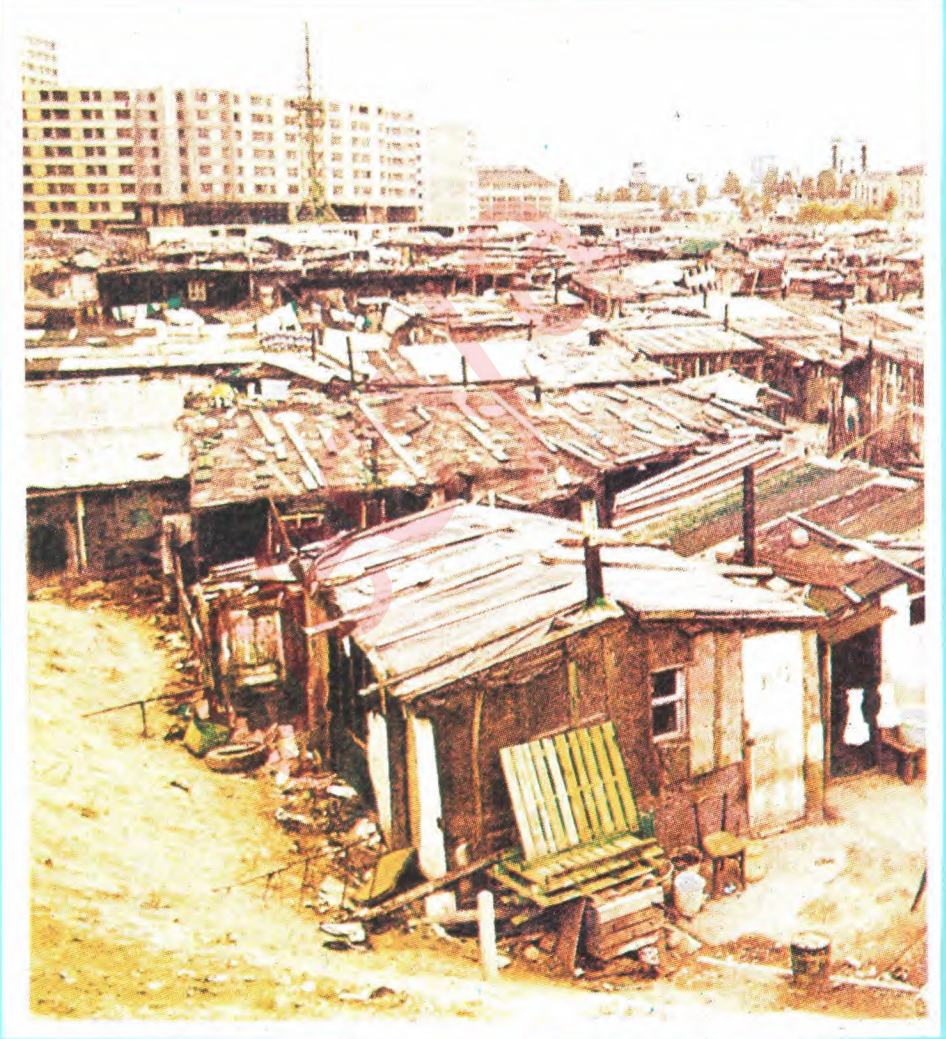

İKTİSAT DERGİSİ

KONUT SORUNU

Konforlu ve güvenli yakın ulaşım için:

OTOMARSAN 0 309 D Mercedes-Benz midibüs

Bugüne kadar, unlu 0 302
Mercedes-Benz otobusleriyle uzun
mesafe yolcu taşıma sorununu
cozen Otomarsan, şimdi de konforlu
ve güvenli yakın ulaşım için,
22 kişilik yepyeni 0 309 D
Mercedes-Benz midibüsü
hizmetinize sunuyor

Otomarsan 0 309 D Mercedes-Benz
midibüs il-ilçe, ilçe-köy arası ulaşımı;
fabrika, okul, otel ve çeşitli
kuruluşların personel taşıma hizmetleri;
turizm; otobüs ve uçak terminal
seferleri ve belediyelerin
yolcu taşıma hizmetleri için
en ideal araçtır.

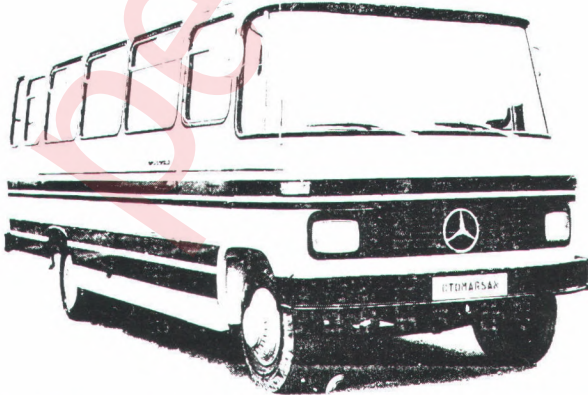
Mercedes-Benz

OTOMARSAN

"Yurt dışına taşan kuruluş"

P.K. 2. Davutpaşa - İstanbul Tel 76 05 55

CİLT : XXVI

MAYIS 1977

SAYI : 155

Fiatı 10 TL.

Cemiyet Adına Sahibi :
Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Yazı İşleri Müdürü :
Şeref ÖZGENCİL

İdare Müdürü :
Mehmet ORHON

Dergi Yönetim Komitesi
Bşk. Prof. Dr. Akın İLKİN
Kenan MORTAN
Selçuk KALENDERLİ
Bülent YARDIMCI
Caner ERSOY
Sedat SANATKAR

Teknik Sekreter :
Bülent YARDIMCI

Abone Ücreti :
Yıllık : 120 - 6 Aylık - 60 TL.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi 1500 TL.
İç sahife 1000 TL.
Arka kapak içi 1500 TL.
Arka K. (Renkli Ofset) 3000 TL.

İdare Yeri :
Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon :
44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63
P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : Yenilik Basımevi
Tel : 27 11 53 - 22 56 41

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

İKTİSAT DERGİSİ

CEMİYETİ YAYIN ORGANDIR.

İ. Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI

İÇİNDEKİLER

2. Görüş Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
4. Kentleşme Olgusu ve Konut Sorunu Prof. Dr. Akın İLKİN
10. Konut Kooperatifçiliği Üzerine Röportaj Bülent YARDIMCI
14. Aşırı Yatırım (Büyüme Talebi ve Enflasyon Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
17. Ertuğrul Soysal ile Konuşma ***
28. Seçim Sonrası Ekonomi Politikaları Dr. Hüsnü KIZILYALLI
38. Türk İlaç Sanayiinin AET Karşısındaki Durumu Nuriye MANİSALI
43. İktisat Tarihimizden 3 Mehmet KASIM
51. Sosyalist Bankacılık Sistemi Çev. : A. İhsan KARACAN
56. Dış Basından Sinan DEMİRDÖĞEN
60. Üçüncü Dünya Ülkeleri İçin Hangi Teknoloji Kaya ARDIÇ

Görüş

Demokratik mekanizmanın geçerli olduğu ülkelerde dört yılda bir yapılan genel seçimler, halkta daima yeni bir umut yaratır. Toplumun dinamizmini sağlar. Açık rejim denilen demokrasinin kapalı rejimlere olan üstünlüğü buradadır. Genel seçimler, aslında iktidar yönetiminin halka hesap vermesidir. Kapalı rejimlerde bu hesap verme durumu olmadığı için, halkın umudu tazelenmez. Kaderci davranış, işleri oluruna bırakır ve giderek toplum, dinamik niteliğini yitirir. Umutsuzluk kişileri intihara götürür! Toplumlardaki umutsuzluk ise kaçınılmaz biçimde patlama yaratır. İstikrarsız toplumların siyasal ve iktisadî esenliği gerçekleştirmesi ise olanak dışıdır.

Gerek iktisadî gerek siyasal yönlerden gerçekten bunalımlı bir dönemde bulunan Türkiye, haziran başında yeni bir genel seçime hazırlanıyor. Herkesin rahatlıkla görebildiği gibi, bu hazırlamanın maliyeti, maalesef, gittikçe büyümektedir. Ölümle sonuçlanan olayların birbirini izlemesi, az sayılı ölümleri neredeyse adî zabıta haberleri durumuna düşürmüştür. Kitle kıyımı aşamasına geçmenin ilk denemeleri yapılmış veya yap-

ırılmış, çok sayılı ölümlerle, halkımız tam anlamıyla şoke edilmiştir.

Bu tırmanma eğilimi bizi nereye götürür? Gerçekten artık tarihsel bir önem kazanan «5 Haziran»ı önler mi?

Hemen belirtmeliyiz ki, ne olursa olsun 1977 Türkiye'sinde önlenemeyeceği hususundaki kanı'mız tamdır. Önlenmesinde, gerek halkımızın gerek demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları sayılan siyasal partilerimizden hiçbirinin çıkarı yoktur. Zira, siyasal partiler iktidar mücadelesini ancak demokratik düzende yapabilirler. Varlık nedenleri açık rejimdir. Kapalı rejimin siyasal partilere gereksinmesi yoktur.

Halkı bezdirme noktasına getiren bu olaylardan çıkarı olanlar kuşkusuz vardır. Bunlar kimlerdir? İç'temi? dış'ta mı? Yoksa her ikisinde mi? Bunun tartışması yapılabilir ve çeşitli yorumlar ileri sürülebilir. Ancak, yapanların veya yaptıranların seçtikleri hedef konusunda fazla düşünmeye gerek yoktur. Özgürlük mü? Güvenlik mi? Hedef, güvensizlikten bunalan halkı ikisi arasında bir tercih'e yöneltmektir. Güvensizliğin egemen olduğu ortamda ise özgürlüğün değeri halkın gözünde küçülür, hattâ anlamsızlaşır. Tarihte örnekleri çoktur ve kapalı rejimlerin kaynaklanması, güvensizlik ortamının eseridir. Ayrıca ve ilâve olarak, iktisadi durumdaki bozukluk ve çarpıklığın, bezmiş halkı bir tercih noktasına getirmekteki yardımcı etkisi büyüktür.

Yalnız bir nokta unutuluyor. Günümüz Türkiye'si özgürlük veya güvenlik tercihi aşamasını geçmiştir. Türkiyemiz için artık bahis konusu olan özgürlük veya güvenlik değil, özgürlük ve güvenlik'tir. Hedef, ikisinin birden gerçekleşmesidir ve Türkiye bu tercihinin yapalı yıllar olmuştur.

Özgürlük ve güvenlik tercihinin kanıtlanması, şimdiye kadar olduğu gibi yine oy'larla yapılacaktır. Bu nedenle, herkes tek oy'unu kullanmaktan kaçınmamalıdır. Oy kullanmak, hele yaratılmak istenen bu ortamda, tarihsel bir görevdir.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Kentleşme Olgusu ve Konut Sorunu

Prof. Dr. Akın İLKİN

Kent olgusu ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısını biçimlendiren temel öğelerden biridir. Kuşkusuz bugünün kentleşme sorununun, kendine özgü özellikleri bulunmakta ve bu nedenle «eski»den ayrılmaktadır. Kentler tarımsal olmayan üretimin yeri ve aynı anda tarımsal olan ve olmayan üretimin de denetlendiği alanlardır. Kentleşme sorunları denildiğinde kentleşmenin dolaylı veya dolaysız ortaya koyduğu olaylar anlaşılır. Kentler, ülkelerin ekonomik ve sosyal sistemlerinin bir görüntüsüdür. Ve bu bakımdan kentleşmeyi sadece bir nüfus hareketi olarak görmemek, kentleşmeyi sanayileşme süreci içinde düşünmek, kentleşme-sanayileşme olayının gerçek boyutlarını çizmek gerekir. Bu açıdan bakıldığında, kentlerin sadece bir yerleşme işlevi görmediği, ekonomik gelişmenin doğal bir sonucu olduğu görülür. Sınai faaliyetlerinin toplandığı yerleşme alanlarında, aynı zamanda hızlı bir kentleşme olayının gerçekleşmesi bu yargıyı kanıtlamaktadır.

Ülkemizde kentleşme oranına bu açıdan bakıldığında, Marmara Bölgesinde kentleşme oranının en yüksek düzeye vardığı görülür.

Bölgeler	1970
Marmara Bölgesi	% 53
Güney Anadolu Bölgesi	% 40
Ege Bölgesi	% 34
Orta Anadolu Bölgesi	% 36
Güney Doğu Bölgesi	% 23
Doğu Anadolu Bölgesi	% 22
Karadeniz Bölgesi	% 18

Kentleşme hareketinin hızı ve gelişimi genellikle her ülkede, sanayileşme sürecine bağlı olmaktadır.

Kentsel Nüfusun ve Büyük Kentlerin Artış Hızı (1927 - 1970)

Yıllar	Genel Nüfus %	Kentsel Nüfus %	Büyük Kentler Nüfusu %
1927—1935	2.1	2.9	3.2
1935—1940	2.0	4.1	2.3
1940—1945	1.1	1.3	4.0
1945—1950	2.2	2.6	5.0
1950—1955	2.8	7.4	8.1
1955—1960	2.9	6.3	7.8
1960—1965	1.5	6.7	8.0
1965—1970	2.6	5.5	8.6

Tabloda görüldüğü gibi, ülkemizde kentsel nüfus artış hızı, genel nüfus artış hızından yüksektir. Özellikle kentsel nüfustaki hızlı artma 1950 lerden başlamaktadır. Ve büyük kentlerdeki artış hızının yüksek olduğu görülmektedir. Ülkemizin en büyük kenti İstanbul'da sanayi işletmelerin yaklaşık % 40 ı bulunmaktadır.

Ülkemizde yerleşme sorunu 1950 den bu yana ekonomik ve sosyal koşullar ve bağlantılar sonucu, yeni bir biçim kazanmış ve yerleşme dokusu değişmiştir.

Yıllar	Kırsal Nüfus	%	Kentsel Nüfus	%
1927	11.412.185	83.6	2.236.085	16.4
1935	13.473.821	83.4	2.684.197	16.6
1940	14.586.479	81.9	3.234.471	18.1
1945	15.348.279	81.7	3.441.395	18.3
1950	17.063.323	81.5	3.883.865	18.5
1955	18.735.917	77.9	5.328.846	22.1
1960	20.787.796	74.8	6.967.024	25.2
1965	22.008.800	70.1	9.382.621	29.9
1970	22.931.788	64.3	12.734.761	35.7
1975(*)	23.397.873	58.3	16.799.796	41.7

(*) Geçici Rakamlar

Tablolardan da anlaşıldığı gibi 1927 de % 16,4 olan kentsel nüfus; 1950 de % 18,3 e yükselmiş, 1975 de ise bu oran % 41,7 olmuştur. Dönemler bakımından kentsel nüfusun artış hızı 1940-1950 de % 20 iken; 1950-1960 da % 80,2 ye ve 1960-1970 döneminde % 70 e yükselmiştir.

Görüldüğü gibi 1950 lerden sonra hızla büyüyen kentler, beraberinde çözümü zor sorunlar da getirmiş ve özellikle konut talebinin yeterince karşılanamaması nedeniyle «gecekondu» gibi sosyo-ekonomik bir «yasa»yı oluşturmuştur.

Gecekondu olgusu yasalara göre «izinsiz» bir nitelik taşır. Fakat yetersiz kaynak ve olanakların bulunduğu yerde, doğal bir çözümüm simgeler. Bu çözümümün adı 'Brezilya'da «fâvela», Hindistan'da «basti», Cezayir'de «bidonville», Türkiye'de «gecekondu» olsun; değişmeyen bu yapının bir gerçek olduğudur. Hatta gecekondu yapım ve satımının bir ticarî niteliğe büründüğü, bunda «gecekondu ağaları»nın elinde olduğunu belirtmek gerekir. 1950 lerde 30.000 kadar

olarak bilinen gecekondu sayısı, 1975 lerde 800.000 ni aşmıştır. Ekonomik, sosyal ve siyasal etkenlerin hazırladığı gecekondu mahallelerinin oluşumuna yasalar yoluyla engel olunmak istenmiş; fakat olanaksız olan bu yol, özellikle seçim dönemlerinde birer af niteliğinde çıkartılan yasalarla, kurulmuş olan gecekondular yasal bir nitelik verilmesi ile terkedilmiştir.

1970 lerde büyük kentlerde gecekondularda yaşayan nüfus oranı şöyledir: Ankara'da % 65, İstanbul'da % 45, İzmir'de % 35, Adana'da % 45 dir. Ayrıca gecekondularda yaşayanların sadece % 25 i düzenli bir işte çalışmaktadır. Gecekondulardaki barınma koşulları çok yetersizdir. Örneğin : % 70 de su, % 40 da elektrik bulunmamaktadır.

Piyasa ekonomisinin ve yanlış bir kentleşme politikasının ürünü olan gecekonduların çevrelediği büyük kentlerin de, sağlıklı ve modern bir görünüm içinde olmadığı da gerçektir. Bir kentin sağlıklı bir biçimde kurulduğunu kanıtlayan bazı kriterler vardır. Bunların başında kuşkusuz kamu hizmetleri gelir. Ülkemizde kamu hizmetlerinin başarılı bir uygulama içinde olmadığını hemen söylemek mümkündür. Örneğin: Kamu ulaşımı, Ankara ve İstanbul'da ulaşım gereksinmesinin ancak % 20 sini karşılayabilmektedir. Diğer taraftan «açık alanlar» konusunda kentlerimiz, yetersiz bir görünüm içindedir. İngiltere'de açık alanlar kişi başına 50 m² iken, ülkemizde bu oran Ankara'da 1,82 m², İstanbul'da 1 m² den azdır. Bu da kentlerimizin, yapay solunumla yaşadığını açıkça göstermektedir.

Ülkemizde nüfusun büyük bölümünün konut bulmakta güçlük çekmesi, yine büyük çoğunluğun sağlığa aykırı konutlarda yaşaması ya da ev kiralalarının aşırı yüksekliği, bireyin gerek fizyolojik gerek kitlesel gelişimini geliştirecek kaynaklarını azaltmaktadır. Günümüzde sağlıklı konutlarda oturmak, öncelikle gelir sorunudur. Yüksek konut fiyatları ve kiralari, kentlerde yetersiz ve çarpık yerleşimin yarattığı rantlar ve enflasyon nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Son yirmi beş yıldır hızlı bir toplumsal değişimle içiçe demografik bir başkalaşım gösteren ülkemizde konut sorunu, en çarpıcı biçimde kentlerde gözlenmektedir. Kentlere göçen kır insanları, kentin kendi başına artan nüfusunda sıçramalara neden olmaktadır.

Kente yeni göçen ve genellikle işsiz olan bu kitle, sayısı artan kent insanının konut yapmak için kent içinde ya da yakınında arsa bulma sorununa ortak olmakta, sorunu daha da ağırlaştırmaktadır. Yerleşim baskısı arttıkça kentin büyüyen nüfusa göre yeni yerleşim bölgelerinin hazırlanması, planlanması ve halkın hizmetine sunulacak duruma getirilmesi yerel yönetimler için önemli bir sorun olmaktadır. Herşeyden önce konut arayan kitleye, belediye hizmetlerinin ulaşacağı, yerleşik kentle ilgisi sağlanmış arsa bölgeleri göstermek gerekmektedir. Belediyelerin kentlerin yaygın bir yerleşme sonucu tüm olanaklarıyla birlikte genişlemesini sağlaması, yürürlükteki imar planlarının kuralları sonucu yoğun inşaat alanı durumuna getirilen eski yerleşim bölgelerindeki kaynak israfını önleyecektir.

Özellikle büyük kentlerde, merkezleşmiş bölgelerin ev ve işyeri sahiplerine çok büyük rantlar sağladığı bir gerçektir. İş yerleri belirli bölgelere yığılmıştır ve iş yaşamının can damarları durumuna gelmiş olan bu bölgeleri yaymak, kentin değişik bölgelerine dağıtmak için etkili bir çaba harcanmamıştır. Altyapı hizmetlerinin kurulu olduğu bölgeler, yerel yönetimlerin hizmetlerini yaygınlaştırmaması ve kent büyüme ve gelişimine ayak uyduramaması nedeniyle olağanüstü bir talep görmektedir. Bu bölgelerdeki konutların fiyat ve kiraları böylece olağanüstü artarak, sahiplerine, yüksek rantlar kazandırmaktadır. Gelişim, yerleşim bölgelerinde eski ve az katlı yapıların yıkılarak yerine yeni çok katlı ve lüks yapıların kurulmasına olanak verilmiştir. Toplumsal açıdan tam bir kaynak israfı olan bu yatırımlar, kentin sağlıklı ve yaygın gelişmesini geciktirmekte, baltalamaktadır.

Yüksek enflasyon hızı, bu çarpık gelişmeleri büsbütün ağırlaştırmaktadır. Kentlerde sosyal yatırımların yaygınlaştırılmaması konut ve arsa spekülasyonunu olağanüstü çekici kılmıştır. Bu durum düşük gelirlilerin konut sorununu çözümsüz bıraktığı gibi, ekonomideki tasarrufları en verimsiz olanaklara kanallize etmektedir. Enflasyon hızı yapım maliyetlerini arttırırken, konut fiyatları hem bu maliyet artışının, hem de rantların artması sonucu daha hızlı yükselmektedir. Böylece konut yapım maliyetleriyle konut fiyatları arasındaki ilişki kaybolmaktadır.

Günümüzde sağlıklı konut edinmek, sosyal yatırımları yaygın

ve iş yaşamı dağınık kentlerde oturabilmek hem merkezi hem de yerel yönetimlerin politikalarıyla sağlanabilir. Ancak yaygınlaşmış rant olgusuyla belirgin örneğini veren ekonomik yapı, böyle bir gelişimi olanaksız kılacak niteliktedir.

SONUÇ :

Sanayileşme sürecinin «kalkış» aşamasında bulunan Türkiye bu yüzyılın sonunda «Sanayi Toplumu» olmaya yönelmekte, bu nedenle de kentleşme sorununa çözüm getirecek etkin planların ivedilikle hazırlanması gerekmektedir. Özellikle büyük kentleri sadece kent plânları için de değil, bölge plânları içinde düşünmek, yerleşme, kamu hizmetleri gibi sorunlar yanında Sanayi-Tarım, İnsan-doğa, vb. ilişkilerinin göz önünde tutulmasında yarar vardır.

Topraksız köylüyü kurtaracak toprak reformu kadar kentlerde yaşayan ve yaşıyacak kitleleri konutsuzluktan kurtaracak arsa ve konut reformlarına büyük gereksinme vardır. İleri kapitalist ülkelerde dahi konut sorununa devlet müdahale ederken ülkemizde kiraların serbest bırakılmasının hangi düşünceye dayandırıldığını anlamak olanaksızdır. Gelirin yarısından fazlasını kiraya ayırmak zorunda kalan yurttaşların, Anayasamızın sosyal devlet ilkesinin ülkemizdeki yorumunu anlamaları da aynı şekilde olanaksızdır.

Konut Kooperatifçiliği Üzerine Röportaj

Bülent YARDIMCI

«KONUT KREDİSİNİ ARTTIRMAK SORUNA ÇÖZÜM GETİRMEZ»

Saadettin OYACIOĞLU ✕

Soru : Konut sorununun çözümünde konut kooperatiflerinin yeri ve önemi nedir sizce?

Cevap : Nüfusu hızla artan ve artan nüfusu büyük bir hızla kentlerde toplanan ülkemizde, bugüne kadar izlenen yanlış ve tutarsız konut politikası yüzünden büyük bir konut sorunu ortaya çıkmıştır.

Konut konusunda bugüne kadar ülkemizde uygulanan politika sorunu çözmekten çok uzak kalmıştır. Kâr amacı gütmeyen konut kooperatiflerinin söz konusu konut sorununu çözmede önemli bir yeri ve katkısı olduğu açıktır. Ancak bugüne kadar konut kooperatifleri çeşitli nedenlerle ülkemizde gereken etkenliğe kavuşamamıştır.

✕ **Marmara Bölgesi Yapı Kooperatifleri Birliği (KONUT BİRLİK) Genel sekreteri.**

Konut talebinde bulunanların örgütlenmesi ile oluşan konut kooperatiflerinin üreteceği toplu konutların bugünkü konut sorununun çözümüne önemli katkıları olacaktır.

Soru : Kooperatiflerin konut sorununun çözümüne ne gibi katkıları olabilir?

Cevap : Konut kooperatiflerinin gerekli organizasyonları kurarak toplu konut üretimine geçmeleri maliyetleri düşüreceği için önemli tasarruflar sağlayacaktır. Maliyetlerin düşmesi hem konut isteklisi açısından hemde ülke ekonomisi açısından önemli tasarruflar sağlayacaktır. Büyük çaplı konut üretimi, bunun yanı sıra toplu konut üretimi için gerekli, ihtisaslaşmış teknik ve idari kadroların oluşmasını da sağlayacaktır. Toplu konut üretiminin ortaya çıkaracağı büyük çaplı inşaat malzemesi talebi inşaat malzemesi sektörünü de etkileyecek, prefabrik konut üretimi için gerekli fabrikaların kurulmasını teşvik edecek, hatta kamunun desteği ve yardımı ile kooperatiflerin ve kooperatif üst birliklerinin konut malzemesi üretimine girmeleri mümkün olabilecektir.

Bütün bunların ortaya çıkaracağı sonuç ise bugünkü kontrolsüz yapsatçıların şehircilik, kalite ve sağlık açısından sakıncalı konutlarla büyük kârlar elde etmesinin kısmen olsun önlenmesi olacaktır.

Soru : Konut kooperatiflerinin bugün karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Cevap : Konut kooperatiflerinin bugün gelişememe ve amaçlarına erişememe nedenlerinin başında arsa sorunu gelmektedir. Kooperatifler bugün ortakları için alacakları arsayı satın alamaz duruma düşmüşlerdir. Kent arazileri spekülâtörler tarafından ele geçirilmiştir. Kooperatifler toplu konut yapacak büyüklükte uygun fiyata arsa bulamamaktadırlar. Arsa Ofisi'nde soruna çözüm getirmekten uzak kalmıştır. Kent arazileri kamulaştırılmalı, Kamu kuruluşlarının ve belediyelerin alt yapısı tamamlanmış arsaları maliyet bedeli üzerinden kooperatiflere tahsis etmeleri sağlanmalıdır. Arsa sorununun çözümlenmesi ile konut kooperatifçiliğinin güçlenmesi yolunda önemli bir adım atılmış olacaktır.

Soru : Bu konuda kamuya düşen görevler sizce nelerdir?

Cevap : Önümüzdeki yıllarda 30 milyon vatandaşımızın gece-kondularda oturması önlenmek isteniyorsa, Devlet; Anayasa'nın 51. maddesinde yer alan «Devlet Kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır» hükmü uyarınca verilen görevi yerine getirmeli ve konut koperatifçiliğini geliştirip güçlendirmek için gerekli tedbirleri almalıdır.

Soru : Ne gibi tedbirler ?

Cevap : Kredi mekanizması değiştirilerek kooperatifler ve düşük gelirli kredi imkânlarından daha fazla yararlandırılmalıdır.

Konut kredisi veren kuruluşların farklı uygulamaları ortadan kaldırılarak bunların aynı şartlarla kredi vermeleri sağlanmalıdır. Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ve İmar ve İskân Bakanlığının birbirlerinden çok farklı şartlarla kredi vermesi hem Anayasa'nın eşitlik ilkesine tes düşmekte hem de uygulamada büyük zorluklar ortaya çıkarmaktadır. İşçiler, esnaflar ve memurlar arasında eşitsizliğe yol açan bu uygulama kaldırılmalıdır. Her üç kuruluşun uygulanmasını istedikleri ve hemen her yıl değiştirdikleri farklı arasözlüşmeler gereksiz bürokratik işlemleri arttırmak, zaman ve emek kaybına yol açmaktadır.

Konut kooperatiflerinin karşılaştığı bir diğer zorlukta mevcut bürokratik ve mali engelleri aşacak bilgi ve yeteneğe sahip yöneticilerin olmamasıdır. Küçük kooperatiflerin amatör yöneticileri işlerin içinden çıkamamakta, işleri sürüncemede kalan kooperatifler ya dağılmakta ya da kötü niyetli kişilerin eline geçerek yolsuzluklara sahne olmaktadır. Devletin ve kooperatif üst birliklerinin bu soruna çözüm getirecek tedbirleri alması, kooperatifçi yetiştirmek amacı ile eğitim yapılması gereklidir.

Bugün ülkemizde konut kooperatifleri bazı konularda İmar ve İskan Bakanlığına, bazı konularda Sosyal Güvenlik Bakanlığına, bazı konularda ise Ticaret Bakanlığına bağlıdır. Bu konuda tam yetkili tek bir bakanlığın olmaması önemli sakıncalar doğurmakta, işlerin sürüncemede kalmasına yol açmaktadır. Bu durum gerekli denetimlerin yapılmasını da zorlaştırdığı için yetersiz veya kötüniyetli kişilerin elindeki kooperatiflerdeki yolsuzluklar ve usulsüzlükler önlenememektedir.

Soru : Kooperatiflerin örgütlenmesi açısından durum nedir?

Cevap : Kooperatifler kanunu uyarınca kooperatifler üst birlikler kurarak örgütlenebilmektedirler. Marmara Bölgesi Yapı Kooperatifleri Birliği konut kooperatifçiliği alanında ülkemizde kurulmuş ilk ve tek üst örgüttür. Ülkedeki bütün kooperatiflerin üst birliklerde örgütlenmesini teşvik edecek tedbirler alınmalıdır. Kooperatifler Kanunu'nun 93. maddesinin üst birliklerde örgütlenen kooperatiflere tanıdığı bazı vergi ve harç muafıkları daha sonra finansman kanunu nedeniyle uygulamamaktadır. Bu engelin kaldırılması ile üst birlikler güçlenecek, böylece denetim ve yol gösterici görevlerini daha iyi yapabileceklerdir.

Soru : Konut kredisinin arttırılması gereklimi?

Cevap : Konut kredisinin arttırılması yeni bir sorun ortaya çıkarmaktadır. Kredinin aylık taksitleri sigortalıların ödeme gücünü bugün çok zorlamaktadır. Kredileri arttırmak yerine maliyetleri düşücü tedbirler alınmalıdır.

Aşırı Yatırım (Büyüme) Talebi ve Enflasyon

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

Türkiye’de fiyat artışlarıyla dolanımdaki para miktarı arasındaki ilişkinin oldukça katı bir şekilde sık sık ileri sürüldüğü ve bu nedenle de son fiyat artışlarına bakılarak izlenen para politikasının eleştirildiği görülüyor. Fiyat endeksleriyle para arzı serileri birlikte incelendiğinde bu eleştirilere katılmamanın olanağı da yoktur. Ancak, para arzı artışlarının arkasında destekleme alımları, maaş ve ücret zamları, yatırım artışlarının önemli bir kısmı, kamu iktisadî kuruluşlarının finansmanı, ihracat artışı, işçi dövizleri vb. gibi tüm ekonomi politikasının talep genişletici unsurlarının yattığı unutulmamalıdır. Bütün bu unsurların bir yandan da toplam üretim ve arzı etkilediği açıktır. Para politikasının amacı, ekonomideki gerçek üretim artışının gerektirdiği para miktarını dolanımda tutarak, para arzı artışlarının yarattığı talep genişlemesi ile toplam mal ve hizmet arzını dengelemektir. Bu dengeleme sırasında para arzı artışlarının yarattığı talep genişlemesinin bir yandan da üretim ve arzı uyuracağı gözönünde tutulur. Başka bir deyişle paraya yalnızca mal ve hizmet

alım-satımında kullanılan nötr bir satınalma aracı olarak bakılmaz; dolanımına çıkarılan para miktarının bizzat alınıp satılacak mal miktarını da etkileyeceği dikkate alınır.

Böyle bir para politikasının izlenebilmesi için, tüm ekonomi politikası ile para politikasının uyum içinde olması gerekir. Örneğin, hükümetlerin ekonomi politikası açık finansman esasına dayanıyorsa özel kesim de bilerek ya da bilmeyerek bu politikayı gönülden destekliyorsa daha baştan enflasyon kabul edilmiş demektir; para politikasının da -artık adına politika demek olanağı kalmışsa- başlıca görevi bu genel politikayı desteklemek olacaktır. Şu halde yüksek fiyat artışlarının ortaya çıktığı bir dönemde salt para politikasını uygulamasının arkasındaki enflasyonist ekonomi politikasına, dağa doğrusu - politika sözcüğünün anlamını ucuzlatmamak için - enflasyonist ekonomi uygulamasına yöneltmek daha anlamlı olacaktır.

Türkiye'de enflasyonist ekonomi uygulaması ile nedense «ekspansiyonist» olarak adlandırılan ekonomi politikası adeta özdeş olarak tanımlanıyor. Yakın yıllara kadar bu tür bir özdeş tanımlamanın pek sakıncası da yoktu. Çünkü fiyat artışları - özellikle son dönemin fiyat artışlarıyla karşılaştırıldığında - o kadar ılımlı ölçülerde kalıyordu ki bu fiyat artışları üzerinde «ekspansiyonist» politikanın mı yoksa diğer enflasyonist eğilimlerin mi daha etkili olduğu tartışılmıyordu bile. Oysa şimdi, 1972 yılından itibaren reel kaynakları pek önemsemeden uygulanan yatırım politikasının enflasyonist etkilerini tartışmanın gerekli olduğu bir döneme girildiği kanısındayız.

Ülkemizde gerçek yatırım talebini ölçen bir istatistik mevcut değildir. Aslında bu tür bir istatistik düzenlemenin son derece güç olduğu da açıktır. Elde yatırım istatistikleri olmadan, başka bir deyişle aşırı yatırım durumunu sayısal olarak tespit etmeden, aşırı yatırım durumunun tehlikelerine işaret etmenin ne kadar eleştiri çeker bir görüş niteliğinde bulunduğunu biliyoruz. Ancak, yalnızca kamu kesimindeki yatırım girişimlerine ve bankacılık kesiminin fiktif fon yaratma eğilimlerine bakarak böyle bir tehlikeyi önceden görebilmek olanaksız değildir.

Gelişmekte olan bir ülkede «ekspansiyonist» ekonomi politikası

uygulamasını eleştirmek zordur. Büyüme özelemlerinin güçlü olduğu bu ölkelerde belli dönemlerde kaynak israfından, plansız yatırımlardan, bölgesel dengesizlikten, dengesiz sanayileşmeden, gelir dağılımının giderek bozulmasından, enflasyon tehlikesinden, sanayileşmenin işsizliğe kısa dönemde çare bulamayacağından, endüstri ilişkilerinin daha da bozulması olasılığından bahsetmek en azından sevimsiz görünmek demektir. Ne var ki reel kaynakları zorlayan aşırı yatırım talebi bütün bu sevimsiz gelen sonuçları da birlikte yaratır. Aşırı yatırım talebinin yarattığı ve birbirini besleyen enflasyonist eğilimleri durdurmak da kolay değildir. Bir çok gelişmekte olan ölkede üç rakamlı fiyat artışlarıyla karşı karşıya kaldıktan sonra bu tür bir politikanın sakıncalarının farkına varabilmiştir. Ama bu farkına varış geç olduğundan uygulanan politikanın ekonomik, özellikle toplumsal ve politik olumsuz etkilerini omuzlayabilmek kolay olmamıştır.

Türkiye’de reel kaynakları arttırmanın güç ve zaman alıcı olduğu, kıt olan reel kaynaklara bağlı bir yatırım politikasının büyüme özelemlerine sınırlamalar getirdiğı her çevrede o kadar yaygın bir şekilde savunulmaya başlandı ki kaçınılmazı görebilmek bir hayli zor olacağına benzer. Elbette kıt kaynaklara körü körüne bağlı bir sınırlı yatırım politikasını ve dar görüşlü bir ekonomi politika uygulamasını Türkiye’de savunmanın artık olanağı ve anlamı kalmamıştır. Belli ölçülerde uygulanan «ekspansiyonist» politikanın sınırları zorlaması gerektiğı ve böylece olanakları genişletme olasılığının büyük olduğu açıktır. Ancak «belli ölçü»yü belirleyecek teknokrata da devamlı bir «dar görüşlü adam» niyetiyle bakılması haksızlıktır. «Ekspansiyonist» politikanın olumsuz ve sevimsiz sonuçlar yaratması istenmiyorsa, bu tür bir politikaya yönelmiş eleştirileri cevaplandırma yarışını bırakıp, uygulamanın doğruluğunu, hesaba gelirliğini ve haklığını iyi savunmak gerekir.

Ertuğrul Soysal ile Türkiye Ekonomisi ve Yeni Hükümetten Beklenenler Üzerine Konuşma

İktisat Dergisi — Sayın Ertuğrul Soysal... Bize Türkiye'nin genel ekonomik durumunu kısaca özetler misiniz?

Soysal — Türkiye'nin bugünkü ekonomik durumu iç açıcı değil. Yanlış ekonomi politikaların birikimleri son yıllarda politik çıkarlarla da iyice yozlaştırılınca bugünün çıkmaz diyebileceğim sonuçlarına varıldı. Ekonomik zorlukları, çıkmazları üç bölümde toplayabiliriz : Bir tanesi dış ticaret açığının fevkalade tehlikeli bir orana ve sürekliliğe gelmesi. İkincisi Türkiye'deki işsizlik sorunu. Üçüncü sü de bir türlü kontrol altına alınamayan enflasyon sorunu.

Bu üç mesele maalesef seçim atmosferine girdiğimiz bu aylar - da tartışılmıyor, tedbir de düşünülüyor, o kadar ki, ne iktidardaki MC Hükümeti ne de yarın iktidara talip olan CHP'nin liderleri sanki bunlar tabu meseleler gibi bunlardan bahsetmiyorlar.

İk. Der. — Peki o zaman son yıllarda ortaya çıkan dış ticaret açığının nedenlerini ve açığın kapatılması için alınması gereken temel tedbirleri ortaya koyalım.

Soysal — Son yıllarda artan dış ticaret açıklarını bir değil birçok faktöre bağlamak gerekir. Klâsik ve yılların biriktirdiği yanlış sanayileşme politikaları bunların başında gelir. Bundan önce de görülmüştür ki tümüyle dışa bağımlı bir endüstri hammaddesiyle değil, teknolojiyle dışa bağımlı bir endüstri ne kadar büyürse onun ithal ihtiyaçları da o kadar artar. Bu artan talebi ancak bu endüstrinin kullandığından fazla değer kazandırıcı ihracat yapması dengeye getirir. Yahut lehe çevirir. Türk sanayiide iç talebi fevkalade hızlı artışından, iç gelişimin büyük oluşundan, nüfusun artışından ancak iç talebe mal yetiştirebilir, dışarıya yönelemez olmuştur. Bunun yanında kalite ve rekabet koşulları da söz konusudur. Demek oluyor ki, sanayiinin yapısı, sanayileşme politikası olarak dışa bağımlılık, ve dövizlerin yüzde 95'inin yılda 5.5-6 milyar doların sanayiye tahsis eder duruma gelinmiştir. Bu sanayi ve üretim Türk tüketicisine mal yapmakta, ama dışarıya son dört yılda 500 milyon doların dışında mal satamamaktadır. Bir mesele budur. İkinci mesele, kur meselesidir. Bu cumhuriyet kurulduğundan beri sürmektedir. Nedense bütün dönemlerde türk parası kendi gerçek değerinin üstünde bir değerden tesbit edilmektedir. Yani Türk parası diyelim piyasada bir dolar 18 lira iken biz 15-16 lira demeye almışızdır. Bunun sebebini burada tartışacak değilim. Ama kalkınmakta olan bir ülkenin döviz dar boğazı içinde olan bir ülkenin tam tersine bir politika izlemesi gerekir. Yani karaborsada dolar, 20 lira ise sen resmi kurda 25 lira yapacaksın bunu. Mark dokuz lira ise, sen 11 lira yapacaksın. Böylelikle ithalat yerine ihracatı teşvik edeceksin ve ihracat yaptırabilmek için de suni olarak vergi idelerini layık olan olmayan mala, layık olan dozda, layık olmayan dozda vererek suni bir iktisadi atmosfer yaratmayacaksın. Özetlersem kur politikaları devamlı olarak yanlış uygulanmaktadır. Bunun derhal izalesi gerekir. Zannedersen de kaçınılmaz olmaktadır. Üçüncü faktör konjonktreldir. 1970 devalüasyonu finansman kararlarından sonra kısa bir istikrar devresi geçirdik. Hızlı bir devalüasyon yapıldı. Ama arkadan 1973 dünya krizini izleyen petrol bunalımı geldi. Petrol 4-4,5 kat zam yiyince, petROLSÜZ bir Türkiye

ve onun tam zıddına petrole talebi galopan şekilde artan bir Türkiye, taşıt aracıyla, enerjisiyle, petrol tüketimi artan bir Türkiye, 300 milyon dolar dolayında olan petrol ödemelerini bir milyara artırmak zounda kaldı. Gelecek seneler matematiksel bir artışın söz konusu olduğu bu üçüncü faktörde eklenince dış ticaret açığı 3 milyar dolara yükseldi. Bu muazzam bir rakamdır. Kalkınmış ülkeler açık verseler, kıyamet kopuyor. Son iki yıldır Türkiye bu yükü taşımaktadır. Bu yıl bu rakkam aşılacaktır. «İhracat seferberliği», «hadi silah başına» gibi laflar bu sorunu çözemez.

İk. Der. — Sanayileşme açısından ithalat ve ihracat rejimi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Soysal — Rejim?

İkt. Der. — Evet, ithalat ihracat rejimi ve yasal durum?

Soysal — Ben kuruluşta, teşvik dağıtımında hatta sanayiın tercihinde bir plan disiplini önceden beri savunurum. Eğer bu fikrim doğru ise, Türkiye’de her tür sanayin ve tüketimi rahatlıkla tahrik eden, teşvik eden sanayiinin kuruluşuna karşıyım. Bu rejimden geliyor. Dış ticaret anlayışından, planlamadan, ticaret anlayışından teşviklerden geçiyor. Rejimin etkisidir. Öteden beri söyledim gene söylüyorum. Ben bugün Türkiye’de batının zenginleşmiş yiyip, yarısını atan ülkeler dolayında ve türünde, çeşidinde bir delice tüketime karşıyım. Ve bugün kendimizi Türkiye’de akılcı ve faydalı bir disipline koyamazsak, bu disiplinden de söz edince yanlışa gidiyor, zannediyorlar ki dağıtım sistemi vesika falan öneriyorum, yahut bir kollektivist sistemdeki sınırlamaları öneriyorum. Asla böyle bir şey yok. Ama israfı önleyecek bir rejim ve disiplin yapamazsak yine iki yakamız bir araya gelmeyecektir. Demek sanayiın kuruluşunda verilen izinlerde ve teşviklerde, hatta teşviksiz sanayiın her istediği yerde kurularak Türk tüketicisine faydasız bir mal üretmesini ve döviz rezervlerimize yük olmasını kastediyorum. Rejim deyince tabii bir de dış ticaret geliyor aklımıza vergi manzumesi geliyor. Kur gibi vergicilikte de ithalatla ihracat arasında, ihracatın mükafatlandırılması karşısında Türkiye’nin cesur teşvikler aldığını savunamam. Kalkınmış endüstri

ülkeleri bugün, Japonya gibi, İngiltere gibi hala ihracata Türkiye'nin çok üstünde vergi başlıklarıyla mükafatlandırabilmektedirler. Ona da bu yönde bir eleştiride bulunabilirim. Dış ticaret meselesine gelince, Türkiye'ye büyük katma değerde istihdamda bulunan sanayicinin ayakta durabilmesi, ve büyümesi şanslarıyla, Türkiye'den götüren sanayinin döviz torbamıza el atışı eşit şanslarla yapılıyor. Bilmem anlatabiliyor muyum? Halbuki böyle olmamalı. Gerçek katma değeri, istihdamı yüksek, ihracat yapabilen sanayiın dövize talep şansı, yalnız dövize ziyan veren sanayiden farklılaşmalı. Dış ticaret rejimi-miz bu farklılaşmayı sağlamamakta.

İkt. Der. — İsterseniz şimdi, enflasyon hakkında ne düşündüğünüz konusuna girelim ve önleyici tedbirler ne olur onu ele alalım.

Soysal — Enflasyonun önlenmesi demiyeceğim, tahammül edilebilir sınırlara indirilebilmesi çok zor. Kalkınmakta olan bir ülkesiniz, yatırım gücünüzün üstünde yatırım yapıyorsunuz. Bir ülkenin iç tasarruflarının üstünde yatırım yapması enflasyonu çeker, bunda kuşkumuz yok. Türkiye iç tasarruflarıyla yatırımları arasında denge-siz bir hızla gitmektedir. Bu enflasyonu tahrik eder. Buna ilâve olarak devlet bütçesinin açıkları, kapalı açık, yani halkın duyduğu duy-madığı açıklar sözkonusudur. Bir Kıbrıs hareketinin maliyeti vardır. Biz, halk olarak bilmeyiz, devlet bilir bunu. Bir yerden ödeniyordur, bütçede görülmeyebilir. Bir silah alımı verimi, bunlar gözden kaçabilir. Herşey açık gösterilmez. Nihayet bizim bildiğimiz, bütçelerini izleyebildiğimiz İktisadi Devlet Teşekkülleri'dir. KİT'lerdir. Kit'lerin açıklarıdır. Laf doğruysa 1976 yılında açık 30 milyar açık verdiler. 130 milyar dolayındaki bir bütçede sadece KİT'lerden 30 milyarlık yara alan bir bütçede denge, enflasyonu tutabilme beklenemez.

İk. Der. — Herhalde enflasyonu batı ülkelerinin yavaş yavaş geri çektiği seviyede tutmaya çalışmak, yani yüzde 17-20 oranında tutmakla, Latin Amerika ülkelerinin izlediği korkunç enflasyon hızı arasında bir yolu seçmemiz gerekecek. Herhalde kapitalist batı ülkelerinin durumu, onların enflasyon çizgisinin elde edilmesine çalışılmasıdır.

Soysal — Haklısınız. Tabii Güney Amerika bize model olmamalı. Çok korkunç birşey olur. Fakat batıya yaklaşan çizgiler Türkiye'ye yakışır. Bir üçüncü faktörde söyleyeyim, ondan sonra fikrimi söyleyeyim. Bir de fiyat, ücret meselesini söylemeden geçemem. Burda ben tarafsız olarak demek isterim ki, Türkiye'de ücret, sendikalı endüstri işçilerinden bahsediyorum. Bu çözüm her yerde yanlış anlaşıyor, tarım işçileri, ya da sosyal sigorta ortalamaları bize karşı cevap olarak öne sürülüyor. Altını çizerek söylüyorum. Sendikalaşmış sanayi işçisi.

İkt. Der. — Rakkam olarak ne kadardır.

Soysal — 780 bin kişi. Disk 1 milyon üyem var diyor. Türkiye birşey kalmıyor. 700'ün üzerinde sendika var onlara birşey kalmıyor yazık.

İkt. Der. — Disk 300 bin diyor sanıyorum...

Soysal — Yok. Son olarak bu pazar 1 milyon dedi. Şimdi 800 bin işçi sendikalıdır. Söyleyeceğim sözler bunlarla ilgilidir. Ama bundan önce bu sendikalı 800 bin işçimiz sanayide katma değerın yüzde 75'ini üretmektedir. Çok önemli bir ağırlığı vardır. Bu işçi ortalamasını sosyal sigortalar ortalamasında kapıcıların ücretleriyle hamur ederek getirip ortaya laf diye koymak ya aptallıktır, ya kasıtlıdır. Söylediğimiz laf açık sendikalı sanayi işçisi. Sendikalı sanayi işçisinin ücretleri yılda yüzde 50 artmaktadır. Bu bürüt artış, yalnız bordro değil yan yüklerle birlikte. Bu enflasyonu tahrik eden düpedüz bir etkidir. Ama Türkiye'de enflasyonu tahrik eden tek etken işçi ücretleri de değildir. Biraz önce saydığım etkenlerdir. Şimdi bir de gelirim fiyatlara. Bu yükün altında iç piyasaya mal üreten ve satan Türk sanayide ücretlerle birlikte bütün inputlarını maliyetine yansıtip karını koyup vatandaştan almaktadır. Bu tabii yüzde 50 olmaz ama, endüstri fiyatlarında yılda yüzde 25 bir fiyat artışı olduğu ortadadır. Maliyetlerde işçilik ücreti de yansımaktadır. Demekki ücret ve fiyat spirali, kontrolsüz gidiş, demokratik ülkelere benzemeyiş, dış rekabetin Türk piyasasında olmayışı, enflasyonu tahrik eden etkenlerdendir. Şimdi ne yapılır. Bir kere İktisadi devlet teşekküllerini sa-

dece alışılageilmiş fiyat ayarlamalarıyla ayakta tutmak mümkün değildir.

Artık yeni hükümet geldiğinde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin az zarar edeceği tedbiri almak zorundadır. Bunun için bir fiyat ayarlamasında şarttır. Çok konuşuldu, çok üzerinde duruldu. Yeni Hükümet bunu ciddi bir mesele olarak ele almalıdır' Bilmiyorum sayın Ecevit'in iktidara gelirse, işçilerin yönetime oylarıyla katılmaları, yönetimi kendilerinin oluşturmaları bu işin çaresi midir? Kanımca hayır. Tersine politik baskı grupları ve sendikalar, kendi adamları bir takım başka meseleler çıkaracaktır, yönetim gücünü hepten kaybedecektir kanısındayım. Ben bunu çıkar yol görmüyorum. Yugoslav denemelerinin de başarılı olduğunu kimse söyleyemez. Geliyorum İktisadi Devlet Teşekküllerinden sonra, işçi ve fiyat konusuna. Bu konuda demokratik çizgiden ayrılmayacağımıza göre, demokratik ülkelerde bu iş nasıl uygulanıyorsa, onlara benzer yöntemler geliştirmemiz her iki tarafı da başıboş, dilediğini yapar, uygular, tehdit eder durumdan kurtarmamız gerekiyor. Bunun çareleri vardır. Üçüncü ve mühim bir konu da şudur. Petrol başta olmak üzere Türkiye'de israfın ve tüketim türünü muhakkak bir hale yola, düzene sokmak lazımdır. Enerji başta gelir dedim. Çünkü paranın büyüdüğünü o yiyor. Elektrik enerjisine bugünkü durumda bir mucize yaratarak petROLSÜZ bir enerji üretimine geçemezsiniz. Ama üretilen enerjinin yalnız üretimiyle değil, tüketimiyle de meşgul olmaya mecbursunuz. İngiltere'nin, Hollanda'nın petrol kesildiği zaman yaptıkları gibi. Türkiye'de bugün çok hovardaca enerji tüketilmektedir. Reklamlardan bahsetmek istemiyorum. Yapılan istatistiklere göre, yüzde 2'dir. ok önemli değildir. Gene birşeydir ya. Mesela ben şehirlerde yola çıkan neon ışıklarını çağdışı buluyorum. Kaç yerde bağırdım söyledim. Dünyada da kalmadığını herkes biliyor, yalnız Asya ve Güney Amerika'da var. Ama bizde, vergisiz harçsız bir neon asıveriyor. Hem elektrik sarfediyor. Hem de elemanı harcıyor. Onların önemli bir kısmı ithal malı. Flamanlar, pleksiglasslar, elektrik malzemesi kablo v.s... Bu bir israf. Enerji tasarrufu dediğimiz zaman batılı niçin olamıyoruz. Yola çıkan reklam neonu yasak. Pekala yapılabilir. Şimdi mühimine geliyorum tasarrufun. Türkiye altı gün çalışıyor. Bazı endüstri beş gün çalışıyor. Bulgaristan komşumuz, kişi başına 30 misli elektririk üretir, pazar günleri endüstrisi çalışır. Pazar hakkını hafta içinde muna-

vebe ile kullanılır? Bunu 3-4 hükümete sanayiciler sundular. Ben de gittim. «Yahu dedim. Pazar günü bizi çalıştırın. Pazar günü enerji boşa gidiyor.» Yedi gün içinde pazar günü yüzde 15'dir. Pazar günü endüstri çalışacak ki, Türkiye'deki enerjinin yüzde 70 ini endüstrinin tükettiğini herkes biliyor. Bu yüzde 70 çalışacak ki, yüzde 15 tasarruf sağlansın. Yapın programınızı, kontrolünüzü kurun, falan mintika çarşamba tatil falan mintika perşembe tatil gibi, pazar günü sanayii çalıştırın. Yapmıyoruz. Yüzde 15 tasarruf sağlayamıyoruz. İşte bu ve benzeri tasarruf tedbirlerine hemen başlamak lazımdır. Enerjiyi petrolden kurtarıp, doğal kaynaklardan yararlanmak uzun vadeli ve çok zor bir iştir. Bunun burada oturup masada, «petROLSÜZ enerji üretelim» demek, mümkün değildir. Tasarrufun baş kalemi enerjiden geçer. Bunun dışında Türk tüketicisine faydalı faydasız sunulan onbinlerce tüketim maddesinin, döviz hazinesine yük olan, hiçbir yarar sağlamayan belki de zarar sağlayan, her yönüyle zararlı ve artık tüketime doymuş toplumların fantazisi haline gelen, işleri haline gelen, tüketim türlerini bu ülkeye reklamlarla getirmek haramdır. Bunlara mutlaka bir sınır getirmelidir. Bu sınır polisiye bir sınır değildir, kanun sınırıdır. Dış ticaret rejimleri mali tedbirler, vergi sınırlarıdır. Zorluk koymalar, veya zorlukları hafifletmeler standartlar, norm tayinleri, beledi nizamı gibi araçlarla Türkiye'de en gereksiz tüketim, israf tüketimi bir sınıra kavuşturulursa, enflasyonun biraz azalmasında etkin olunabilir.

İkt. Der. — Enflasyon benzeri bir konu daha var. İşsizlik problemi, işsizlik probleminde de belli bir seviyede tutmanın yolu yöntemi ne olabilir. Bunun için ne gibi kaynaklar harekete geçirilebilir?

Soysal — Çok zor bir sorun. Bu sorunu kalkınmakta olan ülkelerin hiçbiri halletmiş değildir. Halletmiş gibi görünenler komünist blok ülkeleridir. Prodüktiviteye bakılmaksızın herkesi işte gösterirler. Ama oradaki üç işçinin yaptığını liberal ekonomi yahut, rekabet ekonomisi dediğimiz ekonomilerde bir kişi yapar. Orada bu iş şeklen halledilmiş görülür ama, sonuç aynıdır. Bununla beraber işsizlik konusunda yapılacak şeyler vardır. Hiç kuşkusuz istihdam yaratmak başta gelir. İstihdam yaratmak da yatırım ister. Yatırım yapmak da yatırım ister. Yatırım yapmak para ister, bilgi ister. Türkiye'de son yıl-

larda konut hariç, endüstri özlenen bir hızla istihdam yaratmamaktadır. Bunun nedenlerine girmek istemiyorum. Hem devlet tarafı, hem özel kesim tarafı kalkınma hızının yüksekliğine rağmen istihdamın aynı oranda yoğun sıçratacak yatırımlar yapmamakta. Tersine mevcut fabrikalarda emek yoğunundan, makine yoğun yüksek teknolojilere kayarak istihdamı hafifletme yolundadırlar. Burada alınacak tedbir tek taraflı değildir. Türkiye’de teknoloji seçiminden başlayıp, istihdam başına kolaylıklar getirecek bir dizi tedbir almak lazımdır. Devlette de, özel sektörde de en az risk kullanan en pahalı makina getiriliyor. Acaba Türkiye için bu mu iyidir? Mesela bayındırlık hizmetlerini alalım. Bayındırlıkta, beş milyon, on milyon değerinde iş makinaları tabii 300 işçinin işini yapıveriyor.

Ben demiyorum, komünist Çin modeli sırtta kum taşıyıp da tepeler üretelim. Firavun devrindeki gibi davranalım. Ama ille de makina kullanılması zaruri olmayan birçok iş türü vardır ki, adeta züppelelikle makina kullanırız. Bu işlerde devlet başta olmak üzere, özel kesimde de emek yoğun teknolojiye girmek gerekir. Bayındırlıkta rekabet yoktur. Devlet bu alanda biraz geç kalmaya, biraz pahalı olmasına rağmen emek yoğun teknolojiye istihdam için girmeye mecburdur. Turizm emek yutan fevkalade çok istihdamı olan bir sektördür. Bildiğiniz gibi turizm çok ihmal edilmiştir. Ne devlet tarafından, ne özel sektör tarafından beklenen turistik atılımlar yoktur. Turist hareketi Türkiye’nin aleyhine gelişmektedir. Turizme olağanüstü bir değer vererek emmek lazımdır derim. Nihayet işvereni istihdam etti diye canından bezdiren, manen konuşuyorum. Maddeten değil. Fazla istihdam işvereni verem ediyor. Fazla istihdam bir dert oluyor. Fazla istihdamın mükafat olduğu bir ortamı yaratmak da devletin görevleri arasındadır. Bu mali tedbirlerden de geçer, yük hafifletmekten de geçer. İngiltere’de kalkınmakta olan yörelerde, hala orada kalkınmakta olan yöreler vardır, yük hafifletmekten de geçer. İngiltere’de halâ istihdam başına prim verilmektedir. Başka bir ülkede, yarattığınız istihdam başına sosyal sigorta primlerine muafiyet verirler. Bunun gibi bazı tedbirler istihdamı artırabilir.

İk. Der. — Yatırımların finansmanı konusunda karşılaştığımız dar boğaz, iç ve dış kaynaklar nasıl arttırılabilir?

Soysal — İki yönü vardır. Bir iç tasarruflar. Herkes söyleyip, yazıyor, çok haklıdırlar. Türkiye’de kalkınma oranında iç tasarruf oluşmamaktadır. Bu bizi saatlerce konuşturur. Vergi kaçakçılığından ekonomi politikalarına kadar. Ama tasarrufları değerlendirecek çok ciddi tedbirlerin alınması kaçınılmazdır. Bu bir. İkincisi hiç korku duymadan, allerjileri bırakıp, Türkiye’nin kalkınmasına gerçekten katkıları olacak yabancı sermayeye, yabancı finansmana diğer ülkeler gibi rica ederek kollarımızı açmalıyız.

İkt. Der. — Bugünkü Türkiye ortamında bankaların yapısı, kredi politikası, yatırımlar için geçerli midir? Ne tür bir tedbir gerekir?

Soysal — Bugünkü Türkiye’de banka sistemi çok eleştirilmektedir. İtiraf edeyim ki, ben, bu konuda çok bilgili değilim. Ama okuyabildiğim, izleyebildiğim kadar, dünyadaki bankalar sanayileşme ve sanayiın ayakta durması, nihayet sanayiın ihracatta bulunması için Türkiye’deki bankalardan çok daha etkindirler, yardımcıdırlar, daha iyi organizedirler, daha iyi yönlendirilmişlerdir. Bunu bilebilebilirim. Ama hastalık neresindedir, ne yapılabilir, bu konuda kendimi yetkili saymıyorum.

İkt. Der. — Avrupa ekonomik topluluğu ve Ortadoğu ile Türkiye’nin ekonomik ilişkileri nasıl bir yönde, nasıl bir gelişme içine sokulabilir. Bugünkü işbirliği, ortaklık şartları ya da bugünkü karşılıklı ilişkiler yeterli midir?

Soysal — Ben, bu konuda çok tatlı hayaller beslemiyorum. Bazılarının zannettiği gibi Türkiye Ortadoğu’ya Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleriyle ortaklık yaparak bir trampelen olabilir. Efendim, Türkiye’de buluşulup mallar oraya ihraç edilebilir gibi fazla tatlı bir düşünemiyorum. O kadar ki, Ortadoğu’ya uzun yıllardır ihracatta bulunan bir sanayici olarak ben İtalya’yı Tebriz’de yanımda görmekteyim. Beni aşarak. Hatta Japonya’yı koca Sibirya demiryolunu aşarak gelip benle Tebriz’de rekabet halinde bulmuşumdur. Demek oluyor ki, böyle coğrafi yakınlıklar falan, büyük rekabetlerde, büyük ulaştırma meselelerinin çözümünde öyle etkili değildir. Sonra müslümanlık falan bu ticarî dünyada hiç geçer akçe değildir. Arabistan’a git-

tiğiniz zaman Japon'un sizden iyi sattığını, Bağdat'ta Alman'ın sizden daha şanslı olduğunu görebilirsiniz. Ben yaşamışımdır bunları. Çok karamsar değilim. Ama şu olanağı her zaman söylerim ve bunu yaşıyorum. Türkiye, sanayi yapısı ve teknolojik düzeyi itibariyle Ortadoğu ülkelerinin İran da dahil hepsinden çok ilerde. Türkiye ciddi olarak sanayileşebilirse kendi başına Ortak Pazar'a rakip olabilir. Ortak Pazar'ın mallarıyla Ortadoğu'da rekabet edecektir. Bu bazı sanayi kolları açısından mümkündür. Şimdi, Türkiye'nin AET'den faydalanarak Ortadoğu'dan istifade etmesi şöyle mümkündür. Bazı AET ihraç malları ağır navlunlar öderler ve çok hacimlidirler. Bazı ihraç malları emek yoğun işler gerektirir. Bazı ihracat ve ithalat muameleleri de ülkeler arası gümrük uygulamalarından yararlanır. İşte bu gibi hallerde batı sermaye ve teknolojisiyle bir malı Türkiye'de üretmek kısmen Türkiye'de üretip, kısmen dışardan getirerek burada toparlamanın geçerliliğine inanıyorum. Bir misal vermek gerekirse, büyük bir silindirik kalorifer tesisatı düşününüz, bir tünel fırını düşününüz, bir petrol tankını düşününüz. Şimdi petrol tankını Almanya'da kaynatıp oradan buraya taşımak çok zordur. Ama oradan belli imkânları Türkiye'ye getirerek burada kabasını üretmek daha kolay olur. Oranın teknolojisiyle Türkiye'deki bazı konfeksiyonu işlemek, işletmek, burdan dışarıya ihraç etmek mümkündür. Oranın teknolojiyle Türkiye'deki doğal meyvaları burada meyva suyu haline getirerek veya getirmeden piyasalamak, ulaştırması mümkün olmayan türlerin ulaştırmasını sağlamak mümkündür. Ama AET buraya gelirse buradan mallarını bütün Ortadoğu'ya dağıtır ve Türkiye bundan milyarlar kazanır görüşüne inanmıyorum. Batılıyı tanıyan bir insan, ve Ortadoğu'yu tanıyan bir insan olarak. Kısmî bir işbirliği her zaman mümkün olabilir. Ama çok büyük bir fayda beklemek, karakteri değiştirecek faydalar beklemek yanlıştır. Ben, açık pazarlara da inanmıyorum. Onların memleketin aleyhine olduğu kanaatindeyim.

İkt. Der. — Peki, bütün bunlardan sonra, muhtemel hükümetler ve onların ekonomi - politikaları üzerine tartışabilir miyiz?

Soysal — Sözümün başında kaydettiğim gibi gelecek hükümetler ne olursa olsun, işsizlik, dış ticaret açığı, ve enflasyonla boğuşmak bunların kaçınılmaz baş meseleleri olacaktır. Bunlarla mücadele-

lenin neler olduğunu, nasıl tedbirler gerektiğini kişisel görüşlerim olarak daha önce belirttim. Sevimli tedbirler değildir bunlar. Hangi hükümet gelirse gelsin tedbir almak zorundadır.

İkt. Der. — Bu tedbirler alınırken gerçekçi bir politika temel si-lâh olabilir mi?

Soysal — Hayır. Ben, politikanın olduğu yerde gerçekten uzaklaşmayı kaçınılmaz görüyorum, örneklerim açık. Kimseye özel bir suçlamam yok. Pek hesap verecek korkum da yok. Bir taraf petrol fiyatına direnir, 1 milyar doları öder. Bana da Bulgar Tır'larına da ucuz petrol satar. Neden? Hükümet olduğu gün söz vermiş. Buyrun politika olduğu yerde ekonomi dışı **tatbikat** vardır. Bir yerde de ben büyük kitleye çıkar sağlarım, efendim, büyük kitleyi ezen aracı, tefeci, sanayicinin yanında değilim der. Bir taban fiyatı yapar, ama bu taban fiyatı taban tabana zıttır. İki sene Türk endüstrisi o taban pamuk fiyatının etkisi altındadır. Ceremesini çeker. Ve o taban pamuk fiyatından köylü de hiç bir şey anlamaz. Bu hatalar politikanın olduğu yerde vardır ve olmaya devam edecektir. Yine bu hatalar ve politik tavizlerle ekonomiden ayrılmalar olacaktır. Kaçınılmazdır. Dünyada da böyledir. Çünkü, gerçek her zaman sevimli değildir. Antipatiktir. Şimdi gelen hükümet petrolü bugün yuvarlak üç liradaysa altı lira yapmaya mecburdur. Ertesi gün şoförler cemiyeti, kamyoncular herkes bağırarak sanayii... «Petrol ne oluyor» diye. Ama yapmaya da mecbur. Ya politika olacak, politikacı olacak bir fon geliştirecek maskeli birşeyler yapacak, yahutta düpedüz adını koyacak, Bulgaristan'da 6-6,5 lirayken, İtalya'da 8 lirayken ben sana bunu üç liraya yedirmem vatandaş, diyecek. Ben, üretmiyorum ki, dövizle getiriyorum. Onun için hükümetlerin gerçekçi olacakları, olmaları gerektiğine inanmıyorum. Politikanın olduğu yerde gerçekten uzaklaşma, ödün verme, kendi politikasını tuttuğu gruplara hoş görünme devam edecektir.

Seçim Sonrası Ekonomi Politikaları

Dr. Hüsnü KIZILYALLI

Devlet Planlama Teşkilatı
Eski Müşaviri

Seçim sonrası iktisat, maliye ve iç güvenlik politikaları doğal olarak, sandıktan çıkacak siyasal iktidara göre farklı olacaktır. Seçim sonrası siyasal iktidar konusunda ise ancak iki almanın olasılığı büyüktür : Ya CHP tek başına iktidar olacaktır veya tek başına iktidar olması beklenmeyen AP yine MC tipi bir hükümet kuracaktır. (Olasılığı ikinci sırada olan bir üçüncü alması ise CHP'nin DP ile bir koalisyon kurmak durumunda kalıp, bunu kurabilmesidir.) Burada ilk iki alması incelenecektir.

1. Seçim sonrası bir AP Koalisyonunun Ekonomi Politikası

AP'nin seçimden sonra kuracağı MC tipi bir koalisyonun iktisadi, mali, sosyal politikaları ve hatta dış siyaseti (Kıbrıs, Ege ve ambargo sorunlarındaki tutumu, başka bir deyişle sorunları dondurma politikası), bugünkü politikalarını nancak bir uzantısı (extrapolation) olacaktır. Bu halde ise genel yaklaşım, olmayana ergi yönteminin fiili versiyonu (version) olan, neyin yapılabileceğini, neyin yapılamayacağına fiilen erişerek saptamak olarak özetlenebilir. Ancak, 1965'den

beri denenmekte olan çıkmaz sokakların bittiği ve artık kalkınmaya giden ana caddeye girileceği ilk anda akla gelirse de, geçmiş tecrübeler bunun böyle olmayacağını göstermektedir. Çünkü teori bilgisi olmayan bir pratisyen için denenecek alternatif sayısı sonsuzdur, bunlar içinden doğrusuna ulaşmak olasılığı ise çok düşüktür.

Seçim sonrası MC tipi bir AP koalisyon hükümetinin ilk sorunu devalüasyon olacaktır ve burada beklenen devalüasyonun mümkün olduğu kadar geciktirilmesidir. Bunun da nedeni, yukarıda belirtildiği üzere neyin olabileceğini bulabilmek için, olmayacak şeylerin tümünü denemek için gerekecek ve geçecek zamandır. Tabii bu arada, süregelen ve süregidecek olan enflasyon sonucu, gerçekçilikten gittikçe uzaklaşmakta olan döviz kurunun (iç fiyatların dünya fiyatları ile irtibatı kalmaması) ihracat ve ithal ikame endüstrisini cezalandırıp, ithalatı teşvik etmesi vakası üzerinde durulmaksızın, gerçekçi olmayan döviz kurundan ucuz ihâlât ve aşırı veya hayali vergi iadesi suretiyle (ihracatta) yararlananların, devalüasyonunun vatan hainliği olduğu yolundaki görüşleri büyük revaç görecektir.

Geciken devalüasyon ithal malı darlık ve karaborsaları ile ithal lisans ve döviz tahsis milyonerleri yaratacaktır; bu sonunculara sermaye teşekkülünü hızlandıracığı gerekçesi ile göz yumulurken, aslında sadece enflasyon, havadan kazançlar ve işsizlik hızlanacaktır. Gerçekçi olmayan döviz kurunun yarattığı döviz darboğazını iki faktör daha da kötüleştirecektir : (i) İçerde vergisiz ve hatta zararına satılmaya devam olunacak petrolün dış fiyatının yükselmeye devam etmesi ve (ii) milli ekonomiyi düzene koyucu tedbirler alınmadıkça, yurt dışından resmi, özel ve uluslararası sermaye celbinin mümkün olmaması.

Bugün döviz rezervlerini ve dış borçlanma imkânlarını MC hükümeti tamamen tüketmiştir. Yapılmış kısa vadeli borçların itfası daha yüksek faiz ödenerek yapılacak bir konsolidasyonla ertelense bile, yürütülecek enflasyonist ve israfçı politikaların ve sadece petrol israfının döviz ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yeni kısa-orta vadeli borçlar gerekecektir. Bunların da verilecek ilâve tavizler karşılığında yabancı özel semaye (çok uluslu şirketlere ve Alman sermayesinin istihdam yaratmak gerekçesiyle gelmesi için) Ortak Pazar kredileri (Avrupa Yatırım Bankası) ve Doğu Avrupa ülkelerinden aynı krediler

biçiminde olması beklenebilir. Ancak miktarları yetersiz ve fiyatları pahalı olacak bu krediler istenilen ferahlığı getirmeyecektir. Çok geç olarak yapılacak ve gerekli anti-enflasyonist tedbirlerle tamamlanmayacak olan devalüasyonun başarısızlığının bir nedeni de dış ekonomik koşulların olumsuzluğu olacaktır. Enerji bunalımından sonra, ihracat ve işçi dövizini alanında, 1970'lerin başlarındaki büyük artışların artık sözkonusu olamayacağı açıktır.

Ekonomiyi içerde düzene koymak için gerekli (i) petrol ürünleri ve kamu kesimi mamulleri fiyatlarının ayarlanması, (ii) vergi reformu yapılması, (iii) israfın ve tüketimin azaltılarak prodüktif yatırımların artırılması, gibi önemli tedbirlerden hiçbirisinin ciddi olarak ele alınmaması beklenir. Bütün dünya ve bu arada en zengin devlet ABD, enerji (ve özellikle) petrol tasarrufuna milli öncelik tanırken; Türkiye'de petrol fiyatlarının etkilerini ekonomiye hissettirmeyip, gelişme hızını devam ettirmekle öğünölmüşse, gelecekte de öğünebilmek için aynı tutumun devam etmesini beklemek normaldir.

MC tipi bir AP koalisyonunun, şimdi olduğu gibi kamu kesimi fiyatlarında gerekli ayarlamaları, hükümet içi çekişmeler nedeniyle, yapamaması beklenir. Kamu kesiminin gerek kamu teşebbüsleri bölümünde ve gerekse devlet bütçesindeki açıklar bu kesimin gerekli yatırım kaynağı yaratamaması, yatırımların ve istihdam olanaklarının yeterince veya Kalkınma Planına uygun olarak artırılmaması sonucunu doğurmaya devam edecektir.

Kalkınma Planı, konulan hedeflere en az maliyetle (gayretle) erişme (optimizasyon) amacına göre yapılmadığı gibi; yıllık programların plan hedef ve ilkeleri ile irtibatı da kopuktur. Planla ilişkisi kopuk olan programlar, belli bir iktisadi hedef ve politikayı (iç ekonomik istikrarı sağlamak, dış dengeyi düzeltmek, sürüncemede kalmış yatırımları süratle tamamlamak gibi) da gerçekleştirmemektedirler. Programa girmesi istenilen yatırımların planla tutarlı bir kritere göre değerlendirilip, önceliklerinin tesbiti yerine; koalisyon ortağı partilerin istedikleri her yatırımın Planda ve programda yeri ve tahsisatı olmasa bile temelini atılması, MC dönemi yatırımlarının simgesi olmuştur. MC yatırım politikasının bir diğer yanı da, ne projesi, ne makinesi yurtdışı yapılmamış (anahtar teslimi yabancılarca imal edilmiş) tesislerin, finansmanının da tarafımızca karşılanmamış olmasıdır. Böyle olunca

MC tipi büyüme politikasına milli katkının ne olduğu sorusunun cevabı da bulunamaz.

Aslında MC hükümeti yatırım politikasını isabetli olarak ekonomik kalkınma olarak değil, ekonomik büyüme olarak tanımlamakta -dır. Ekonomik büyüme, yapıyı değiştirmeden, teknolojik düzeyi yükseltmeden mevcut sektörleri 3 e 5e katlamayı (20 şeker fabrikasına 10 taneyi daha ilâve, Boğaz köprüsüne bir ikinciyi ilâve gibi) ifade eder. ABD nin ve Ortak Pazarın Türkiye'ye önerdiği de aşağı yukarı budur. Türkiye'nin tarım, doğal kaynakların işlenmesi ve tüketim sanayiine ağırlık vermesi ile ekonominin 3-5 e katlanması eşdeğerli'dir. (Belirtmek gerekir ki MSP nin ağır sanayi hamlesi içerik olarak ekonomik büyüme değil, kalkınma içine girerse de bu hamlenin reel sonucu şimdiye kadar sıfırdan anlamlı derecede farklı olmamıştır.) Nitekim Katma Protokolun, mevcut sanayilerin bile himayesini tam olarak sağlayamadığı, bundan sonra kurulacak sanayilerin ise korunmasının imkânsız olduğu malumdur. O halde AET Katma Protokolunun öngördüğü kalkınma modeli ile MC nin büyüme modeli aynı olup, mevcut sektörleri 3-5 e katlanmasından ibarettir. Ancak bu yol da çıkmaz sokaktır; AET - ABD tavsiyesine uygun olarak geliştirilen pamuk ipliği ve buğday üretiminden en önemli ihrac kalemimiz pamuk ipliğinin AET'ye ihracatı kısıtlandığı gibi, buğday stoklarını da nereye koyacağımızı bilmemekteyiz.

Seçim sonrası MC tipi AP hükümeti döviz, petrol, kalkınma, vergi, sigara-silah kaçakçılığı sorunlarında bugünün devamını sağlayacağı gibi, trafik sorununda kendi haline bırakarak giderek daha büyütecektir. (Ancak ikinci Boğaz köprüsü, otoban gibi israfli altrenatiflere yatırım yapılacaktır.) Uygulanacak bütçe ve vergi politikası da bugünkünden farklı olmayacaktır; (i) Kamu harcamalarında tek tasarrufun memur maaşlarının katsayısında olması, (ii) vergileri sadece işçi, memur ve dar gelirlinin (vasıtalı vergi yoluyla) ödemesine özen gösterilmesi beklenir. İthalâtçının sıfıra indirilmiş gümrükler, sanayicilerin teşvik tedbirleri, diğer büyük kazanç sahiplerinin artık fiilen yasak olmayan vergiden kaçınma veya kaçırma yollarıyla vergi dışı kalmaları sağlanmış olacaktır. Asgari geçim indiriminde küçük bir yaralama beklenebilirse de, çalışma gayretine etkisi ters olan gelir vergisi tarifesinde ve mali denge vergisinde hiç bir düzeltme olmayacağı söylenebilir.

Özetlemek gerekirse sözkonusu hükümet bugün yapmakta olduklarını devam ettirmeye çalışacaktır : Fakat burada sorun ortaya çıkmaktadır. Çünkü daha bugünden elde sermaye - cephane kalmamıştır. Dış borçlanma olanaklarının esas itibariyle sonuna gelinmiş, iç ekonomi politikasında ise bir islahat - reformagerek olmadan (bazılarını biraz sıkıntıya sokmadan) yapılabileceklerin sınırına varılmıştır. Bir düzeltme - reform ihtiyacından bahsedilmediğine göre, yapılacak yeni bir şey kalmamaktadır; bugünkü durum aynen devam ettirilecektir.

Yakın zamanda umut verecek bir şey bulamayan Demirel 2000 yılında Almanya düzeyine çıkılacağını söyleyerek halkı avutmaya çalışmaktadır. 1950'lerde nurlu ufukların bir yıl sonra olduğu söylenirdi, şimdi ise çeyrek asır sonra olduğu söyleniyor. Hekesin işi, geçinecek geliri, okulda ve sokakta can güvenliği ve insanca yaşama olanağı olması için 25 yıl beklemek gerekecektir. Öte yandan Demirel'in bu ekonomiyi değil 25 yıl, bir kaç yıl daha, o da kör topal götürecektir (işletecek) sermayesi ancak kalmıştır.

Bu konuda yapılacak olumlu bir iş, 2000 yılına ait uydurma projeksiyonlar (1) övünmek yerine, diğer bütün ülkelerin yaptıkları gibi 21 ci asırda Türkiye'nin dünya ekonomisi, kültür ve teknolojisinde alacağı yeri kimsenin şüphesine yer vermeyecek biçimde, gerçekçi ve bilimsel olarak tahmin ettirip, bunun gerektirdiği adımları, politikaları bugünden almaktır. Bu takdirde de ortaya övünülecek bir durum değil, sorunlar ve bazılarını rahatsız edecek ciddi tedbirler alma zorunluluğu çıkardı.

2. Seçim Sonrası CHP Hükümetinin Politikaları

Çeşitli göstergeler seçim sonrasında bir CHP çoğunluk hükümetinin en büyük olasılık olduğunu göstermektedir. CHP hükümeti

- 1) Aslında Almanya'nın 1976 da 7.427 \$ olan kişi başına gelir düzeyine Türkiye'nin aynı yıl 717 \$ olan (gerçekçi dolar kuru 22 TL üzerinden) kişi başına gelirinin 2000 yılında yetişmesi için, Türkiye'de kişi başına gelir artışının % 102 olması gerekir ki, bu gerçekçi sayılamaz. Türkiye'de nüfus artışının % 2.5 ve milli gelir artışının azami % 7.5 (kişi başına gelir artışının % 5) olacağı varsayımı altında 1976 Almanyasına 2024 yılında erişilebilir. Daha gerçekçi olarak milli gelir artışının % 6.5 (kişi başına gelir artışının % 4) olacağı varsayımı altında ise 1976 Almanyasına 2036 yılında yetişilebilir.

halinde asayiş sorununun kısa zamanda sona ereceği açıktır. Çünkü bozuk düzenin değiştirilmesinden yana olan bu parti, kamu oyunun da desteği ile her iki uçtaki silahlı grupların tasfiyesi için en etken tedbirleri alabilir ve bunu almak niyetini her zaman göstermiştir. 1974 yılında anarşik olayların tamamen durmuş olması bunun ufak bir kanıtıdır.

Ecevit'in bizzat ele alabildiği konuları mükemmel şekilde sonuçlandırmış olması (Kıbrıs gibi) ve can güvenliği sorununun da ilk ele alacağı konulardan olacağının belli olması nedeniyle bu konuda hiçbir tereddüde mahal yoktur.

Vukubulabilecek olaylarda mağdurların değil, suçluların üzerine giderek, olayların tekerrürünü önleyeceği açıktır, MC hükümetinin idare kadrolarına yaptığı tahribatı gidererek, etken bir idare kurarak, ayrıca büyük bir güç kazanacaktır. Bu hususla o kadar kesindir ki ve kamu oyunun görüş ve beklentilerine o kadar uygundur ki, bu konuda fazla durmaya gerek yoktur.

Ecevit'in Kıbrıs, Ege kıta sahanlığı, ABD silâh ambargosu ve Ortak Pazarla ilişkilerdeki sorunları, Türkiye'nin yararlarını mümkün olan azami ölçüde koruyarak, en kısa sürede çözümleyeceği de açıktır. Bunun kanıtları da 1974 yılında yeter derecede açıklıkla (afyon sorununda olduğu gibi) verilmiştir.

CHP hükümeti ekonomi politikasını bekleyen ilk dar-boğaz dış ödemeler dengesi olacaktır. İnsan haklarına saygılı bir Avrupa sosyal demokrat hükümeti niteliğindeki CHP hükümetinin, Batı Dünyasından ilk anda büyük krediler sağlaması bir sorun olmayacaktır. Kalkınmayı hızlandıracak, israfı önleyecek bir ekonomi politikası benimsendiği, dış ödemelerle ilgili gerekli ayarlamalar yapıldığı ve kamu maliyesi bir düzene sokulduğu takdirde, dış kredilerin büyüyerek devam etmelerini beklemek normaldir.

CHP hükümetinin ekonomi politikasında yapacağı anlaşılan veya yapması beklenen değişikliklere gelince, petrol ve madencilik dışında bir devletleştirme söz konusu olmayacaktır. (AP hükümeti Maliye Bakanının arada sözünü ettiği bankaların devletleştirilmesi söz konusu değildir.) Banka kredilerinin kullanılmasına kalkınmayı hızlandıracak biçimde yön verilmesi beklenir. Bugün aracı ve tefecilerin

büyük pay aldıkları banka kredilerinde ağırlığın, üreticilere (bu arada kooperatiflere) ve yatırımlara geçmesi beklenir.

Tarım kesimine verilecek kredilerin ve destekleme fiyatlarının artması; çiftçi-köy kooperatiflerinin yatırımları ile tarımsal ürünleri işleyecek mahalli tesislere yatırımların büyümesi beklenir. Tarım ürünlerinin çok düşük fiyatla üreticilerinden alınıp, fahiş fiyatlarla tüketicilere satılmasına ve doğal koşullar bakımından gıda maddelerinin kaliteli, bol ve ucuz olması gereken bir ülkede, bu maddelerin kalitesiz ve çok pahalı olmasına yol açan bozuk düzenin değiştirilmesi beklenir. Tarım ürünlerinin pazarlamasına, banka kredileri ve devlet olanakları ile desteklenecek çiftçi ve köy kooperatiflerinin katılması suretiyle gıda maddeleri arzının önemli ölçüde artırılarak, tüketici fiyatlarının düşürülmesi bile mümkündür. Tarımsal üretim'de ve onun arzında bu gibi yollarla sağlanacak artışlar sayesinde, gıda maddeleri fiyatları istikrara kavuşturulursa, yapısal enflasyonun bir kökeni ortadan kaldırılmış ve fiyat istikrarına önemli bir katkıda bulunulmuş olacaktır.

Tarım ve bölgesel kalkınmada halk sektörü projeleri ve köy-kentlerde kurulacak küçük sanayi tesisleri ve dağıtım-pazarlama kooperatifleri, mahalli tasarrufların kanallı edebildiği takdirde, kırsal istihdam ve gelir yaratma yönünden önemli katkılarda bulunabileceklerdir. Tarım ürünleri destekleme politikalarının, şimdi olduğu gibi ürün ihracatçılarına vergi iadesi biçimi yerine, destekleme fiyatlarının makul derecede yükseltilmesi biçimini alması halinde, mahalli tasarruflar artacaktır. Bu arada toprak reformunun çok daha etken ve hızlı bir biçimde uygulanması beklenir.

Orman alanımız bazı Avrupa Ülkelerinin toplam yüzölçümünden büyük olduğu halde, orman gelirimiz ve orman ürünleri ihracatımız (vergi iadesine tabi sunta ihracatı hariç) gülünç düzeydedir. Orman serveti kötü işletilmekte, buradan devlet gelirlerine bir katkı olmaksızın, orman geliri orman idaresi ile aracı ve kaçakçılar tarafından tüketilmekte ve bir yandan da orman varlığı korunamamaktadır. Ecevit'in orman işletmesine ormanda yaşayan köylülerin iştirak ettirilmesi önerisi, bu soruna kesin ve olumlu çözümü getirecektir. Bu suretle orman varlığı en iyi biçimde korunup, geliştirilecek; en alt gelir diliminde bulunan orman köylüleri yeter gelire ve istihdama ka-

vuşacak; kurulacak orman ürünlerini işleme sanayii sayesinde ihracat gelirleri önemli ölçüde arttırılabilecektir. Orman işletmesinden devlet bütçesine bir kaynak transferi olmayacaktır; ama, yaratılacak ilâve önemli isihdam, kendi kendine finanse edecek yatırımlar ve ihracat sayesinde milli ekonomiye yapılabilecek katkılar bunu fazlasıyla telâfi edecektir.

CHP hükümetinin Cumhuriyetin ilk 25 yılında olduğu gibi, kamu kesimi yatırımlarında ağır sanayiye, teknolojik düzeyin yükseltilmesine ve enerji sorununu ulusal kaynaklarla çözmeye, lâf olarak değil gerçekten ağırlık vermesini beklemek doğaldır. Bu politika ulusal kaynakların seferber edilerek tasarruf düzeyinin yükseltilmesi ile birleştirilince gerçek ekonomik kalkınma gerçekleşebilecektir.

Maliye politikasında yapılması muhtemel değişikliklere girmeden önce, bugünkü vergi-bütçe düzenini özetlemek gerekir. Bugünkü kamu maliyesi düzeninin mimarı 1965 den beri yaptığı değişikliklerle Demirel'dir. Bu düzende vergiyi emek geliri ile daha ziyade zaruri maddede tüketicileri (şeker, sigara gibi) verir. Küçük ve orta gelirliiler günlük asgari geçim indirimi (1), enflasyonla müterakkiyeti devamlı artan vergi tarifesi, ek sosyal sigorta vergileri (primleri) ve mükerrer bir vergi olan mali denge vergisi ve anlamsız aile beyanı (2) esası yüzünden, diğer ülkelerde milyonerlerin ödediği nisbetler üzerinden vergilenirken; büyük gelirliiler kaçırma ve kaçınma olanakları ve teşvik tedbirlerinin sağladığı gelir, kurum, gümrük vb. vergilerden sağladığı muafiyetle sayesinde ortalama olarak, orta gelirliilerden az vergi öderler. Hazine gelirlerine katkıları devde kulak olan büyük gelirliilere, devlet bütçesinden fon aktarmak için de çeşitli sübvansiyonlar ihdas edilmiştir. Gerçekçi olmayan kur üzerinden ithalat ve dış turizm için yapılan döviz tahsisleri, hayalisi de dahil ihracata ve sair işlemlere tanınan aslında ödenmemiş vergilerin iadeleri, Avrupadaki düzeyinin üçte birinden düşük tutulan akaryakıt fiyatları, nihai tüketicilere satılanlar hariç kamu kesimi üretiminin zararına satılması,

1) Bu indirimin her düzeyde gelir sağladığı vergi tasarrufunun aynı olması biçimindeki anlamsız, aslında adaletsiz, vergi tarifesini çarpıklaştıran uygulaması Türkiye'ye mahsustur.

2) ABD de eşlerin geliri birleştirilerek değil, (çalışmayan eşe bile pay verilerek) bölünerek vergilenir.

arık normal sayılacak biçimde yaygınlaşan gümrük kaçakçıları, (3) devlet gelirlerine katkıları minimal olan büyük gelirli'lere, hazine fonlarının aktarılmasının bazı örnekleridirler.

Yapılan bu adaletsiz işlemler ekonomik kalkınmayı hızlandırmış olsalardı, bu yükleri taşımanın bir anlamı olurdu. Ama söz konusu bozuk mali düzen, istisnalar hariç, sadece enflasyonu, israfı, tüketimi ve dışarıya semaye kaçışını arttırmıştır.

Enlasyon nedeniyle yatırımları artık trilyonlarla ifade etmek gerekiyorsa da, reel yatırımlardaki artış cüz'i di ve planların çok gerisindedir. Dış kredilerle finanse edilmedikçe hiç bir orta-büyük yatırım gerçekleşmemektedir.

Gelir vergilerini rasyonelleştirerek ve sağlam bir kayıt düzeni kurarak, uygulamak yerine, vergi sistemindeki keşmekeşi kamu oyunundan gizlemek ve onu 5-10 yıl daha avutmak amacıyla katma değer vergisine geçilecektir. Katma değer vergisi sayesinde büyük gelirli'lere, Hazine kanalından geçmeden, doğrudan halktan fon transferi mekanizması da ihdas edilmiş olacaktır.

Tüketicilerden tahsil edilecek vergilerin kayıt dışı bırakılarak maliyeye ödenmemesi şeklinde gerçekleştirilecek bu fon transferi, tabiatıyla gayri resmi olacaktır. Aslında bugünkü işletme vergisi düzeyinde bu kanal resmi olarak da mevcuttur. (4)

Seçim sonrası CHP hükümetinin vergiler konusunda ne yapacağı belli değildir ve göstergeler tutarlı değildir : Vergi adaleti açısından önceliği en önde gelen asgari geçim indirimi, emek geliriyle ilgili istisnalar, telif kazançları vb. duruken, geçen yılın meclis çalışmalarında dolaysız olarak ortanın üstündeki gelirli'lere ve dolaylı olarak büyük gelirli'lere işine yarayan, ticaret ve tarım kesimindeki muafiyet ve istisna sınırlarını genişletmede CHP milletvekillerinin AP ile yarış etmeleri anlaşılır gibi değildir.

Ancak CHP hükümetinin haksız kazançları, yolsuzlukları, güm-

3) Sigara kaçakçıları artık Tekel İdaresi kadar vergi tahsil etmektedirler!

4) Bir vergi ucubesı sayılması gereken bu mekanizma, özellikle götürü olarak vergiye tabi içkili yerlerde sözkonusudur. Bu işletmeler müsterilerinden % 10 işletme vergisini muntazaman tahsil ettikler halde, maliyeye % 1 nisbetinde bile işletme vergisi ödemezler.

rük kaçaklıklarını önlemesi; asgari geçim indirimini yükseltmesi, gelir ve kurumlar vergilerinde büyük gelirli:leri hedef alan kısa vadede varidat getirecek yasal değişiklikler yapması, vergi kaçakçılığını önleme konusunda bazı idai tedbirler alması beklenir. Ortak Pazar üyeliğine hazırlık gerekçesiyle Katma değer vergisi tasarısını benimsemesi de olasılık içindedir. Ancak vergi sistemini adaletli ve rasyonel kılacak, daha düşük vergi nisbeti üzerinden fiilen daha büyük gelir sağlayacak biçimde köklü bir değişikliğe uğratması ve vergi ziyanı kayıt düzenini sağlam esaslara bağlayarak kökünden halletmesi hiç olmazsa ilk yıllarda beklenemez. Memur maaş katsayısını, bir AP koalisyon hükümetine nazaran çok daha yüksek düzeye çıkaracağı açıksa da, katsayının yeter düzeye çıkarılmayacağı da bir gerçektir. Teşvik tedbirleri konusunda ise ne yapılacağı belli değildir. Aslında, kârlı ve her halde yapılacak yatırımlar için teşvik tedbiri gereksizdir; ve teşvik tedbirlerini orta vadede kârsız ve milli ekonomiye veya bölgesel kalkınmaya katkısı büyük yatırım projelerine inhisar ettirmek gerekir. (Kâr durumu proje üzerinden ve gerçekleşme durumuna göre saptanarak, teşvik dozu ayalanabilir.)

CHP hükümetinin kamu kesimi finansmanına ve ekonomik kalkınmaya en büyük katkısı, bugün kötü idare, partizanlık, fuzuli personel nedeniyle verdikleri astronomik açıklarla Hazineye her yıl büyük yük getiren kamu iktisadi teşebbüslerinin yönetim ve kârlarına işçileri iştirak ettirmek ve hatta yönetimi onlara devremek suretiyle olacaktır. Kamu iktisadi teşebbüslerine, 15 yıldan beri süregelen yeniden düzenleme çalışmaları ile hiçbir çekidüzen verilememiştir. CHP'nin öngördüğü değişiklik ile yönetimi devralacak işçiler, asgari bir sorumluluk duygusu ile hareket ettikleri takdirde dahi, bu teşebbüslerin üretime, tasarruflara ve yatırımlara katkıları bugüne nazaran çok daha büyük olacaktır.

CHP hükümetinin ekonomik darboğazları ise (i) özellikle ilk yılın ekonomik sarsıntısız geçirilmesindeki güçlükler, (ii) politikaların fiilen AP'nin ki kadar olmasa bile, genellikle enflasyonist eğilimli olması olasılıkları ve (iii) yetenekli bir idareci-teknisyen kadrosu oluşturmaya güçlükleri olarak özetlenebilir. Mevcut bozuk düzeni muhafaza güç ise de, bir düzeni bozuk da olsa değiştirmek, hiç olmazsa kısa vadede çok daha güçtür.

Türk ilâç sanayiinin AET karşısındaki durumu

Nuriye MANİSALI

AET karşısındaki Türk ilâç sanayiini ele alırken, önce sanayiın bugünkü durumunu incelemek gerekir. Ve bunu da Türkiye'nin genel ekonomik gelişme ve sanayileşmesi içindeki yerine oturtmak zorunluluğu vardır.

İlâç üretiminin 1975 yılında ulaştığı değer 4 milyar 375 milyon TL'dir. (Carî fiyatlar ile). Türkiye'deki ilâç sanayii üretim değerinin GSMH'ya oranı ‰ 7 civarında olup, AET ülkeleri için aynı oran ‰ 10 kadardır.

Türkiye'de ilâç üretiminin imalât sanayii içindeki payı ise: 1975 yılı için ‰ 33 dür. Aynı oran AET için ‰ 1 dolayında bulunuyor.

İlâç sanayii geniş anlamda ele alınıp, temizlik malzemeleri de buna dahil edildiğinde ilâç sanayiinin GSMH içindeki oranı (AET içinde) ‰ 2 ye yükselmektedir.

Dar tanımı ile ele alındığında ise ilâcın gerek harcama, gerekse

GSMH içindeki payında artış olmamış, buna karşılık temizlik malzemelerini de buna kattığımızda, oran hızlı bir artış göstermiştir.

Türkiye ihtiyacı olan müstahzarın hemen hemen tamamını Türkiye’de istihsal etmekte, dolayısıyla, iç talep, iç üretim ile karşılanmaktadır. İthal edilen müstahzarın toplam tüketim içindeki payı % 1 gibi ihmal edilebilecek bir orandadır. Müstahzar açısından durum böyle olduğu halde, hammaddeler yönünden Türk ilaç endüstrisi dışa bağlı bir durumdadır.

Müstahzar üretimi için gerekli olan hammaddelerin % 80’den fazlası ithal edilmektedir.

Türk ilaç sanayii teknolojik olarak da dış piyasalara bağlıdır, ve iç üretim büyük ölçüde lisans anlaşmaları ile sürdürülmektedir.

Türkiye’de bugün (1977) ilaç ve hammadde üretimi yapan firma sayısı 74’dür. Ayrıca üretimde bulunmayıp ilaç satış firması niteliğinde olan 25 firma faaliyettedir. 74 üretici içinde 66 yerli sermayeli, 8 de yabancı sermaye iştiraki olan firma vardır. İmalâtçı 74 firma göz önünde tutulduğu zaman, ölçekler açısından büyük farklılığın bulunduğu görülür.

İlaç sektörünün yapmış olduğu hammadde ithalatının toplam ithalatımız içindeki payı % 1-1,5 arasındadır. Bu durumda, ithalatımız üzerinde önemli bir etkinin bulunduğunu söylemek zordur.

İlaç hammaddesi ithalatının önemli bir özelliği de ithal edilen hammadde sayısının çok değişik özellikler gösteren maddeler içine dağılmış olarak, düşük miktarlarda fakat çok sayıda hammadde şeklinde oluşudur. 1971-75 yılları göz önünde tutularak yapılan bir hesaplama da ithal edilen belli başlı hammaddelerin yıllık ortalaması 217 adettir. 10 kg’dan 150 tona kadar değişen miktarlar ile karşı karşıya bulunuyoruz.

Türk ilaç sanayii de yabancı sermayenin ilk ilgi duymaya başladığı alanlardan birisi oldu. Bu sektörde faaliyet gösteren 74 firmadan 3’ünü yabancı ilaç şirketleri oluşturuyor. Son yıllardaki eğilim göz önünde tutulur ise Türk ilaç piyasasında yabancı şirketlerin payında tedrici bir azalma görülüyor. Hatta bazı ilaç firmaları yerli ilaç firmaları tarafından satın alınmış durumdadırlar.

Yatırım malı ve teçhizatı teknolojik ve fizik eskime ve aşınma oranı diğer dallara göre yüksektir. Gerekli teçhizatın bir kısmı iç piyasadan tedarik edilebilmektedir.

İşgücü maliyetinin birim maliyet oranı içindeki payı oldukça düşüktür. Değişik firmalardan aldığımız rakamlarda «sınai maliyet içinde işgücü maliyetinin payı % 10 ile % 15 arasında oynamaktadır. Kullanılan hammaddelerin % 80-85 dolayındaki kısmı ithal edilmektedir.

Maliyetleri etkileyen en önemli unsurlardan birisi finansman sorunudur. İç piyasa faiz oranı ve diğer tedarik zorlukları maliyetleri olumsuz etkileyen bir faktör niteliğindedir.

Türk ilaç sanayiinin bugünkü durumunu genel olarak inceledikten sonra şimdi de AET karşısındaki Türk ilaç sanayiinin durumunu ele alalım.

İlaç sanayii, müstahzar imal eden ve hammadde olarak da ihtiyacın % 80-85 dolayındaki bir kısmını ithal eden bir özellik göstermektedir. Listeler incelendiği zaman şu durum görülüyor:

a) Hammaddelerin % 89'u (12) yıllık indirim listesinde bulunmaktadır.

b) Müstahzarların ise çok büyük ağırlığı (22) yıllık listededir.

c) İmalât için kullanılan makine ve teçhizat (12) ve (22) yıllık listeler arasında dağılmış, ağırlık kısmen (12) yıllık listeye kaymıştır.

d) Kontrol laboratuvarlarında kullanılan alet ve cihazların büyük ağırlığı (12) yıllık liste içindedir.

Bu belirttiğimiz, ilaç sanayii ile ilgili gümrük indirimlerinin etkisini anlamak için, Türk ilaç sanayiinin bugünkü yapısı ile ilgili verileri şöyle özetleyebiliriz :

a) Gerekli olan hammaddenin % 80-85 dolayında bir kısmı ithal edilmektedir.

b) İç piyasa için yapılmakta olan üretim, müstahzar imalâtı ve sınırlı ölçüde hammadde.

c) İmalâtta kullanılan makine ve teçhizat esas olarak ithal edilmekte, sınırlı bir kısmı iç piyasadan tedarik edilmektedir.

d) Laboratuvar kontrol araçları ithal edilmektedir.

Türk ilâç sanayiini bu göstergeler içinde değerlendirdiğimiz zaman, mamul ilâç sanayii ile ilgili olarak 12 ve 22 yıllık listeler arasındaki dağılımın 1985'e kadar uygun bir ortam yarattığı sonucuna varılabilir. Ancak bu uygun ortamın yeni gelişmekte olan yerli hammadde üreticileri açısından devam edebileceğini söyleyemeyiz.

Gümrük indirimleri ile ilgili diğer bir husus da, AET'nin Ortak Gümrük Tarifesi'ne uyumdur. Türkiye 12 yıllık listeye dahil olan mallar için 12 yılda, 22 yıllık listeye dahil olanlar için ise 22 yılda, AET'nin çok düşük olan ortak gümrük tarifesine uymak zorundadır.

Gümrük indirimleri yanında, hammaddelelerin «liberasyon listesi» ve «kotalara» dahil edilip edilmemesi önem taşıyor. Çünkü gümrük indirimi yapılmasına rağmen, dahilde istihsal edilen hammaddeler liberasyon listesine veya kotalara dahil edilmemiş ise, ithalleri yine durdurulmuş dolayısıyla yerli hammadde üreticileri korunmuş olacaktır.

İşgücü dolanımında serbestleşmenin ilâç sanayii üzerindeki etkileri konusuna gelince, tedricî olarak gerçekleştirilebilecek bu hususun Türk ilâç sanayiini iki yönden etkileyebildiğini görürüz.

a) Genellikle teknik eleman oranı diğer sektörlerle nazaran yüksek olan ilâç sanayiinde, dışa göç başlayabilir.

b) İlâç sanayiinde ücret hadlerinin artış haddi, «teknik eleman oranının yüksek olması dolayısıyla» daha fazla olacaktır.

Sonuç olarak da: «Türk ilâç sanayiinin mevcut geçiş dönemi koşulları içinde nasıl bir yere gelebileceğini» araştırmak için, önce geçiş dönemi uygulamasının mevcut anlaşmalar çerçevesinde tam olarak yerine getirebileceği varsayımına göre muhtemel etkilerini belirtelim :

Müstahzar imal eden firmalar açısından;

a) 1976-1985 dönemi içinde önemli bir rekabet sorunu ile karşı

karşıya kalınmayacak, ancak firmaların yapısında bazı önemli değişiklikler meydana gelecektir.

b) Aynı dönemde, hammadde üreticisi firmalar, hammaddelerin büyük çoğunluğunun 12 yıllık listede bulunması sonucu bazı istisnalar dışında piyasadan çekileceklerdir.

c) 1985'den itibaren müstahzar yapımcısı yerli firmaların şiddetli bir dış rekabetle karşı karşıya kalmaları söz konusudur.

d) Müstahzar yapımcısı büyük yerli firmalar için tek çıkar yol, AET firmalarının kontrolünde olarak onlarla ortaklıklar kurmak şeklinde olacaktır.

Bu açıklamalar ve değerlendirmeler şu sonucu doğurmaktadır: Türkiye AET ilişkilerini düzenleyen mevcut hükümler Türk ilaç sanayii için çok olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

İktisat tarihimizden : 3

Cumhuriyetin ilk on yılında kredi kuruluşları ve devlet denetimi

Mehmet KASIM

Geçen yazımızda Cumhuriyetin ilk on yılında çıkarılan sanayie ilişkin temel kanunları ele almıştık. Bu sayıda, yine aynı dönemde çıkarılan ve iktisadî alanı düzenlemeyi öngören öteki kanunlar üzerinde duracağız. Bunların başında kredi kuruluşları konusundaki kanunlar gelmekte; geçen sayıda yaptığımız bölümlemeye göre, son olarak «iktisadî faaliyetin devlet tarafından izlenilip denetlenmesi» amacıyla çıkarılan kanunlar üzerinde durulması gerekmektedir.

İş Bankası

26 Ağustos 1924'de kurulan bu bankayla ilgili bilgileri Mazhar Levendoğlu'nun «Atatürk'ün Vasiyeti» adlı kitabından aktaralım (1):

(1) Mazhar Levendoğlu: «Atatürk'ün Vasiyeti». Bahar Mat. İst. 1968. s. 78-79.

«Millî Mücadeleye yardım amacıyla Hindistan'dan Mustafa Kemal'e yollanan paranın artanı, Osmanlı Bankası'na yatırılmıştı. Atatürk, bu parayla Osmanlı Bankası'na ortak olmak dileğini açıklayınca, adı geçen banka, sözü çevirici bir tutum takındı. Falih Rıfkı Atay, olayı şöyle anlatmaktadır:

«Ecnebi bankalardan biri:

— Acaba sizdeki yüz bin liramızla bankanıza ortak olamaz mıyız? sualine, Türklerin bu işlerle uğraşması yersiz olduğu gibi bir cevap verince, Mustafa Kemal yüz bin lirayı hemen bankadan çeker, çuval içinde Kasaboğlu çarşısında bir dükkâna koyar ve önüne bir de nöbetçi diker. Şimdi sermayeleri yüz milyonları aşan resmî ve hususî bankaların temeli budur.»

Atatürk, Türkiye İş Bankası'nı 26 Ağustos 1924'de kurdu. Banka, bir milyon lira sermaye ile işe başladı. Bu ana paranın dörtte biri, yani 250 bin lirası ödenmişti. Ödenmiş sermayeyi Atatürk, söz konusu paradan koydu. Sermayenin geri kalan 750 bin lirası taahhüt edildi. Bankanın bu bir milyon lira sermayesi, her biri on lira değerinde yüz bin hisseye ayrılmıştı. Türkiye İş Bankası Genel Müdürlüğüne, Atatürk, İmar ve İskân Vekilliği de yapmış olan İktisat Vekili Celâl Bayar'ı getirdi.

Türkiye İş Bankası, sermayesini 1926'da iki milyon liraya yükseltti. 27 Haziran 1927'de Türkiye İş Bankası ile İtibarı Millî Bankası arasında bir sözleşme imzalandı. Bu sözleşme uyarınca, İtibarı Millî Bankası, 1 Temmuz 1927'den itibaren, 30 Haziran 1927 tarihli bilançosunda gösterilen aktif ve pasifi ile Türkiye İş Bankasına katılıyordu. Böylece iki milyonluk sermaye, dört milyona yükseldi.

Türkiye İş Bankası, 1930 yılında onar liralık hamiline muharrer (taşıyanına yazılı, ada yazılı) yüz bin adet hisse senedi çıkardı; böylelikle sermayesi beş milyon lirayı buluyordu. Türkiye İş Bankası'nın kuruluş yılı olan 1924'deki safi kârı 17 bin liraydı. (...) 1929 ile 1938 arasında Türkiye İş Bankası'nın yıllık kârları 606.000 liradan 816.000 liraya dek değişen miktarlarda gerçekleşti.»

Doğan Avcıoğlu'na göre, «İş Bankası, o günlerin iktisat politikasını yansıtan bir kuruluştur. Bankanın kurucuları, nüfuzlu politika-

cılar ile tüccar ve eşraftır. (...) Kurtuluş Savaşından gelme nüfuzlu politikacılar ile sivrilmiş tüccar ve eşrafı biraraya getiren bu özel banka, devlet gücüyle, kısa zamanda gelişecek ve bu sayede birçok kapitalist imal edecektir. Banka içinde, kendilerini iş hayatının göbeğinde bulan Kurtuluş Savaşı temsilcileri de iş hayatının tadına kolayca varacaklardır. Celâl Bayar liderliğindeki Muammer Eriş, Siirtli Mahmut, Kılıç Ali, Recep Zühtü, Salih Bozok, Nuri Conker, Cevat Abbas vb. gibi kişiler, 'İş Bankası Grubu' olarak tanınacak ve bu grubun adı, 'affairisma' tartışmalarında sık sık işitilecektir.» (2) Kadro hareketinden söz eden ilk yazımızda bu tartışmalara kısaca değinmiştik.

Öteki Bankalar ve Borsalar

19 Nisan 1925 tarihli ve 633 sayılı kanunla kurulan «Sanayi Maa-din Bankası»nın sonunda «Sümerbank»a dönüştüğünü geçen yazıda anlatmıştık.

Cumhuriyetin üçüncü yılında, inşaat kredileri ve taşınmazlara (gayrimenkullere) karşılık borç vermek üzere Emlâk ve Eytam Bankası kurulur (22 Mayıs 1926 tarihli ve 884 numaralı kanun). Bankanın sermayesi 20 milyon liradır. Devlet, bunun 10 milyon lirasını kendi emlâkini bankaya devrederek ödemeyi öngörmüş, ayrıca bankaya kredileri toplamına eşit miktarda tahvil çıkarma yetkisi tanınmıştır. Öte yandan, bugünkü Emekli Sandığı'nın temeli olan Eytam (yetimler) Sandıklarındaki para da bu bankaya yatırılmıştır.

Bu banka, sonradan şimdiki Emlâk ve Kredi Bankası'na dönüşecektir.

21 Haziran 1930'da 1715 numaralı kanunla bir başka banka, «Cumhuriyet Merkez Bankası» kurulur. 15 milyon lira sermayeli bu bankanın amaçları, «Memlekette kısa vadeli kredi ve iskonto fiyatını tespit etmek, para piyasasını ve tedavülünü tanzim etmek, hükümetle müşterek evrak-ı nakdiye (kâğıt para) istikrarını temin etmek»tir. Banknot basılması yetkisi yalnızca bu bankaya tanınır.

(2) Doğan Avcıoğlu: «Türkiye'nin Düzeni». 1. cilt. Cem Yay., İst. 1974, s. 372-73.

27 Mayıs 1927 tarihli ve 1447 numaralı «Menkul Kıymetler ve Borsalar Kanunu» ile 30 Mayıs 1933 tarihli «Mevduatı Koruma Kanunu»nu da bu bölümde anmak gerekir. Bunlardan ilkinin amacı, para ve hisse senetleri alımsatımı işlerini Türkiye çapında genelleştirmektedir. Maliye Bakanlığı'nın teklifi ve Bakanlar Kurulunun kararı ile gerekli görülen yerlerde borsalar açılacak, devlet ve belediyelerce çıkarılacak her çeşit tahvil ve bono ile hazine bonoları, Türk anonim şirketlerinin tahvil ve hisse senetleri, ayrıca Maliye Bakanlığı'nın izin vereceği yabancı şirketlerin tahvil ve hisse senetleri bu borsalarda alınıp satılabilecektir.

«Mevduatı Koruma Kanunu» ise bütün bankaları «kamu hizmeti kuruluşları» sayar, hükümete bunların sıkı ve sürekli denetimi yetkisini verir. «Halk tasarruflarının emniyeti» için, bankalar ancak sermayeleri oranında mevduat kabul edebileceklerdir. Kanunun amaçlarından biri de sermaye getirmeyen, Türkiye'deki işlemlerinden elde ettiği para ile çalışan yabancı bankaları «Türkiye için sermaye tahsisine» zorlamaktır.

Cumhuriyetin onuncu yılında «Halk Bankası» ile «Belediye Bankası» kurulur.

Halk Bankası, 8 Haziran 1933 tarihli kanunla ve büyük bankalarla iş görecek ölçüde sermaye ya da iş sahibi olmayan küçük esnafın kredi gereksinimlerini sağlamak için kurulmuştur. Sermayesi 3 milyon liradır; bunun bir bölümü hükümetçe, bir bölümü de il özel idarelerince (yıllık bütçelerinden en az yüzde bir ayrılarak) ödenecektir. Bankanın merkezi Ankara'dadır; illerde açacağı «halk sandıkları» aracılığıyla senet kıracak, çeşitli zanaat kuruluşları ya da kişiler kredi kuruluşları oluşturmak isterlerse bunları da koruyacaktır.

11 Haziran 1933 tarihli kanunla oluşturulan Belediye Bankası ise belediyelere, kamu yararı amacıyla giriştikleri bayındırlık işleri için borç para vermek ya da kefil olmak amacı güder. Bankanın sermayesi, bütün belediyelerin yıllık gelirlerinden zorunlu olarak kesilen yüzde 5'ler ile fazla katılma paylarından ve gerektiğinde genel ya da mahallî idarelerden alınacak paralardan sağlanacak 15 milyon liradır. Bunun yüzde 10'unu topladığı zaman banka kurulmuş sayılacaktır.

Aynı günlerde (8 Haziran 1933), bir de «Ödünç Para Verme İşleri» kanunu çıkarılır. Buna göre ödünç para verenlerle ödünç para verme işleri hükümetin denetimi altındadır. Alınacak faizin tavanı belirlenmiş ve fazla faiz alanlar için cezaî nitelikte maddeler konulmuştur.

Ziraat Bankası ve Köy İktisadı

Cumhuriyetten önce oluşturulan bu kredi kuruluşu, yarı sermayesini elden çıkarmış olarak Cumhuriyet yönetimine geçti. Ve birtakım kanunlarla bankanın canlandırılması amacı güdüldü. Türkiye iktisadının o dönemi açısından taşıdığı önem dolayısıyla Ziraat Bankası'na genişçe yer vereceğiz :

Bu banka, «âşar»ın yanı sıra alınan bir ek vergiden elde edilen sermaye ile kurulmuştu. Yeni devlet, İmparatorluktan aldığı borçları «mahsup» yoluyla ödemeye, ortadan kaldırmaya çalıştığı halde Ziraat Bankası'na olan borçlar için «nakden» ödemeyi kabul etmiş ve bankanın muhtaç köylülere yardımda bulunabilmesi için 10 Ekim 1923 tarihli, 370 numaralı kanunla Maliye Bakanlığı'ndan bankaya 2 milyon lira aktarmıştı. Dr. İlhan Başgöz'e göre :

«Ziraat Bankası, 1924'te Ankara'ya nakledilerek kredi imkânları genişletilir (3). Köylüye tohum, âlet vb. için kredi verecektir. Ancak bankacılığın zarureti, açılan krediye sağlam teminat istemektedir. Bu yüzden muteber kefil veya teminat bulamayan köylü kredi alamaz. Kendisini ziyarete gelen Mustafa Kemal'e, 1926'da, Konya'nın Mehmet Ağa'sı şöyle der: «Paşam, banka kredi vermek için bizden kefil istiyor. Bana hangi tüccar kefil olur? Beni dinlersen, bankanın idare heyetini çiftçilerden yap.» 1925-1935 yılları arasının bu konudaki yayınları, Mehmet Ağa'yı haklı çıkarmaktadır. Krediyi Ziraat Bankasından tüccar ve eşraf yüzde 10 faizle almakta, köylüye normal olarak yüzde 80-120, fevkalâdeden de yüzde 500 faizle kendisi vermektedir. Bu hoyrat murabahacılık, başvekilin sert ve acı tenkitlerini çekmiştir.» (4).

(3) 21 Nisan 1924 tarihli ve 488 numaralı kanun.

(4) Dr. İlhan Başgöz: «Cumhuriyetin Reform Yılları», Yön dergisi, S. 477.

Çiftçi, bankaya, 1925'den sonra arazi vergisiyle birlikte alınan verginin yüzde 6'sı oranındaki «Menafi hissesi» ile ortak edilmişse de ortakların genel kurulu nasıl oluşturacakları büyük bir sorun olmuştur. Buna karşılık «İdare Meclisi» bulmak kolay olmuş; «fakat bu nev'i şahsına münhasır anonim şirketin eşraf ve tüccardan İdare Meclisi üyeleri, banka kredilerini tüccara ve büyük toprak sahiplerine kaydirmayı bilmişlerdir. Genel Müdürü İsviçreli olan Ziraat Bankası'nın Türk Müdür Yardımcısı Cemal Hüsnü aray, bu yüzden istifa etmek zorunda kalmıştır.»(5).

14 Haziran 1930 tarihli ve 1697 numaralı kanun, bankanın sermayesi 100 milyon liraya ulaşınca kadar «menafi hissesi»nin alınmasını öngörür, 16 Haziran 1930 tarihli ve 1713 numaralı kanun ise o yıl Maliye Bakanlığına bankaya 7 milyon lira avans ödeme yetkisinin verilmesini uygun bulur.

Banka kredileri (milyon lira olarak) şu artışı göstermiştir: 1923: 4.7, 1925: 9, 1927: 9.9, 1929: 13.7, 1931: 16, 1932: 14.7.

Ziraat Bankası'nın 1932 sonundaki sermayesi 27.3 milyon lirayı bulmuştur (6).

Köye kredi sağlamayı amaçlayan öteki kanunlar ise şunlardır:

■ 21 Nisan 1924 tarihli ve 498 sayılı kanuna göre, tüzelkişilik taşıyan köy, nahiye, şehir ya da kasaba çiftçilerinden aynı cins tarım ürününü çıkaran üreticiler, birleşerek, ekonomik durumlarını düzeltmek için «Ziraî birlikler» kurarlar. Bunlar, üyelerine kredi açılması ve gereken malzemenin sağlanması gibi işlerle uğraşırlar. «İtibarı Ziraî Birliği» adını taşıyan bu kanunla birliklere verilen malzeme sağlama görevi, sonradan Ziraî Donatım Kurumu'na verilecektir.

■ 1 Haziran 1929 tarihli ve 1470 numaralı Ziraî Krediler Kooperatifleri Kanunu, yukarıda sözü geçen kanunu değiştirmekte ve yeni ilkeler getirmektedir. Çiftçilerle tarım ürünleri üreticileri, köylerde en az 30, kasaba ve şehirlerde en az 60 ortakla «Ziraat Kredi

(5) D. Avcıoğlu: age, s. 375.

(6) Neşet Halil: «Büyük Meclis ve İnkılâp». Ankara 1933, s. 94-95.

Kooperatifleri» kurabilmektedirler. Ziraat Bankası'nın oluru alınarak ve İktisat Vekâleti'nin izniyle kurulan bu kooperatifler, Ziraat Bankasından borç alabilmektedir.

Devlet Denetimi

Cumhuriyetin ilk on yılında «İktisadî faaliyetin devlet tarafından izlenip denetlenmesi» amacıyla çıkarılan başlıca kanunları şöyle sıralayabiliriz :

■ 1149 ve 1160 numaralı kanunlar, sigortacılığın ve sigorta şirketlerinin denetimini öngörmüş, çift sigorta zorunluğunu (reassürans) getirmiştir.

■ 25 Haziran 1927 tarih ve 1170 numaralı kanun; ekonomik nitelikteki kanun, tüzük, yönetmeliklerle ilgili çalışmalar ve ülke ekonomisiyle ilgili her çeşit konuda araştırma yaparak sonuçlarını hükümete bildirmek üzere ve kararları bağlayıcı olmamak koşuluyla, 25 üyeli bir «Âlî İktisat Meclisi» (Yüksek İktisat Kurulu) oluşturulmasını öngörmüştür. Kurul Başbakanlığa bağlıdır ve onursal başkanı da Başbakandır.

■ 22 Şubat 1930 tarihli, 1567 sayılı kanun «Türk parasının kıymetinin korunmasını» amaçlar.

■ 1 Nisan 1931 tarihli ve 1782 numaralı, uluslararası ölçülerin kabulüne ilişkin kanun, yabancı ülkelerle ticaretin gelişmesini amaçlamaktadır.

■ 1705, 1873, 1913, 1933, 2045, 2061 numaralı kanunlarla iç ve dış ticaretin çeşitli yönlerinin düzenlenmesi amacı güdülür, hükümete ithalât ve ihracat anlaşmaları yapma yetkisi verilir.

■ 22 Nisan 1925'de 655 numaralı kanunla «Ticaret ve Sanayi Odaları» kurulur.

■ Kara ve Deniz Ticareti Kanunları ile bunların uygulanmasına

ilişkin kanunlar da 1926-1929 yıllarında çıkarılır. Bunlar, çeviri yoluyla alınmış da olsalar, iktisadî alandaki «yeniliğin» simgesi olurlar. (7)

Uygulamayı da bilmek gerek

Geçen yazıda birkaç kez belirttiğimiz gibi, çıkarılan kanunlar ya da ülkenin gerçekçi bir ekonomi politikası ile yönetilmesi yolundaki iyiniyetler hiç bir zaman yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, yukarıda sıralanan ya da açıklanan temel kanunlar, Türkiye'nin 1923-33'deki iktisadî görünümünün ancak bir yönünü yansıtabilmektedir. Tam bir kaniya ulaşabilmek için uygulamayı, yani kanunların nasıl işlediğinin yanı sıra iktisadî alandaki fiilî durumu da genel çizgileriyle bilmek zorunludur. Bilindiği gibi, bu konuda değişik yorumlar yapılmış, ülke ekonomisinin sağlıklı bir doğrultuda gelişememesi çeşitli nedenlere bağlanmış, özellikle de «1920'lerin Türkiye'sinin iktisadî doktrin tartışmaları için gerekli iktisadî ve siyasî ortamdan yoksun» bulunduğu (8), iktisadî alanda da «biz bize benzeriz» anlayışına bağlı kalınışının bu sonuca götürdüğü belirtilmiştir. Üzerinde birleşilen nokta, Cumhuriyetin ilk yıllarından 1932 sonlarındaki «Dünya Buhranı»na kadar, yani ele aldığımız dönemde «liberal» bir politika uygulanmış olduğudur. Ancak Avcioglu'nun deyişiyle, «Devlet, ister istemez müdahaleci olmuştur. (...) Dünya Buhranı'nın yarattığı yeni durum mevcut olmasaydı dahi, Türkiye, iç şartların zorlamasıyla, kendiliğinden devletçiliğe gitmekteydi.» (9).

(7) Bu çalışmada Neşet Halil'in yukarıda adı geçen kitabındaki sıralama kaynak alındı.

(8) Doç. Taner Timur: «Türk Devrimi». SBF Yay., Ankara 1968, s. 102.

(9) D. Avcioglu: age, s. 443.

Sosyalist Bankacılık Sistemi (*)

Ceviren : A. İhsan KARACAN

Her sosyalist ülkede bankacılık sistemi sosyalize edilmiş ve büyük ölçüde merkezileştirilmiş olup belli bir dal üzerinde (bağımsız bir bütünden ayrı olarak) faaliyet göstermektedir. Bankalar devletten ve kamudan ödeme araçlarını toplar, plânlı bir esas içinde nakit ve nakit olmayan (non-cash) ödemeleri organize eder, teşekküllerin ve kurumların malî kaynakları kullanımını denetlerler.

Son ekonomik reformlar Sosyalist Bankacılık Sistemini üç ana konuda etkilemiştir.

a. Bankaların Rolü Artmıştır :

Sosyalist bankalar artık sadece detaylı talimatları tatbik eden Maliye Bakanlığının idarî ajansları değildirler. Onlar şimdi, sağlam bir

(*) J. WILCZYNSKI, The Economics Of Socialism, George Alden and Unwin, 1970, S. 143-146.

ekonomik temel içinde sosyal önemi haiz gelişimleri gerçekleştirmede bağımsız görevler yüklenmişlerdir. Sistemin şimdi daha esnek ve adapte olabilir (adaptability) nitelik kazandığı belirtilebilir.

b. Daha Büyük Bir Fonksiyonel İhtisaslaşma :

Sosyalist ülkelerin çoğunda yeni bankalar endüstrinin, ziraatın, dış ticaretin vd. özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla son yıllarda kurulmuşlardır. Daha önceki, kısa ve uzun-dönemli finanse etme arasındaki kurumsal ayırım büyük ölçüde kaldırılmış ve şimdi her banka bu iki tür finanslamayı da yerine getirmektedir. Bankalar, hem danışmanlar olarak hem de fonların kullanımını kontrol etmede yardımcı olmaları amacıyla ihtisaslaşmış teknik, mühendislik ziraî ve ticarî uzmanlar şebekeleriyle oldukça iyi bir şekilde teçhiz edilmişlerdir.

C. Daha Büyük Bir Mali Merkeziyetçilik :

Teşebbüslerin daha fazla batımsızlığının ve faaliyet düzeyinde finansmanın daha etkin bir faktör oluşunun bir neticesi olarak Mali sürenin yukarıdan daha sıkı bir kontrolü ihtiyaç olmuştur. Bu gelişme Leninist «demokratik merkeziyetçilik» prensibinin bir ifadesi olarak izah edilmiştir.

Bir taraftan, bankalar teşebbüsler üzerinde daha kuvvetli bir güç olmuşlar, diğer yandan da bankaların faaliyetleri ekonomik yönetimin ajansları (meslek (branch) birlikleri, mahalli otoriteler) ve merkez bankasınca sıkı bir kontrol ve denetime konu olmuştur. Merkezi düzeyde daha sıkı bir kontrol, S.S.C.B. ve D.A.C. (Demokratik Alman Cumhuriyeti)'deki bankacılık reformlarında olduğu gibi iki farklı yolla test edilmiştir. S.S.C.B.'deki 1959 reformuyla, Gosbank ve Investenmt Bank doğrudan krediler vermeyi Agricultural Bank ve Communal Bank'tan devralmışlardır. D.A.C.'deki 1968 reformunda olduğu gibi de, State Bank (merkez bankası) genel bankacılık faaliyetlerini bırakmış, ticaret bankalarının kontrolü üzerinde dikkatini toplayabilmek için yalnızca merkez bankası sorumluluklarına esas olan fonksiyonlarını muhafaza etmiştir. Keza Yugoslavya'da bankaların sa-

yısındaki 1960 larda 200 den bugünkü 80 civarına olan düşüş merkezileşmeye doğru bir yönelim olarak yorumlanmıştır.

Her sosyalist ülkedeki tüm bankacılık politikası Maliye Bakanlığına Devlet Planlama Komisyonu ve State Bank (Merkez bankası)' la yakın işbirliği yaparak belirlenmiştir. Ancak daha sonra merkez bankası ve onun kapitalist bir ülkedekine benzeyen fonksiyonları yerine getirmesi (banknot çıkarma, kamu yönetiminin mali politikasını gerçekleştirme, diğer bankaları finanse etme, dış ödemeleri denetleme veya doğrudan yönetme- ve ilâve olarak Devlet Bütçesini idare etmek gibi) bu görevi üstlenmiştir. Bundan başka merkez bankası bankadaki mevduat, kredi genişlemesi, faiz hadleri ve banka muhasebesi ve istatistikleri ile ilgili idari kaideler ortaya koyar. Hemen her sosyalist ülkede merkez bankası Maliye Bakanlığına karşı sorumludur, yalnız Bulgaristan ve D.A.C. de doğrudan Bakanlar Kuruluna hesap verir.

State Bank (Merkez bankası)'a ilaveten, her ülkede genellikle birer yatırım (veya endüstri), ziraat tasarruf ve dış ticaret bankası vardır. Bir kısmında ise bir ticaret bankası, bir tasfiyeler bankası (the bank of liquidations), bir denizcilik bankası ve çok sayıda kooperatif bankası vardır. Kooperatif bankalarının kolektif bir sahipliği olup işlevi elsanatları, küçük çiftlikler ve dükkanların ihtiyaçları olan fonları sağlamaktır. Bunlar en çok D.A.C. ve Yugoslavya'da gelişmiştir.

Her Avrupa Sosyalist ülkesindeki bankacılık sisteminin yapısı aşağıda verilmiş olan tabloda gösterilmiştir. İhtisaslaşmış bankaların olmadığı yerde bankacılık hizmetleri State Bank tarafından yerine getirilmiştir (Ekstrem bir örnek olan Arnavutlukta ihtisaslaşmış departmanları olan yalnızca bir banka vardır.) Arnavutluk ve Yugoslavya hariç (fakat Mogolistan dahil olmak üzere) tüm Avrupada ki Sosyalist Ülkeler Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bankası (The International Bank for Economic Co-operation)'nın üyesidir. Genel Müdürlüğü Moskovada olan ve 1964 yılında faaliyete geçen bu bankanın işlevi üye ülkeler arasındaki ödemeleri kolaylaştırmaktır.

Sosyalist bir ekonomide bankacılık sisteminin rolü, gelişmiş kapitalist bir ülkedekinden iki önemli hususta farklıdır. Bir yandan bankalar özel mülkiyet konusu değildir, faaliyetlerini mikroekonomik dü-

zeyde menfaatleri doğrultusunda bağımsız olarak sürdüremezler. Bankacılık faaliyetleri tamamıyla ve ana yapısal gelişmeleri önceden belirlenmiş bir ekonomik planın isterlerine tabidir. Diğer yandan bankacılık politikası; kısa dönemli para piyasası, sermaye piyasası ve yan bankacılık kurumlarının (taksitle satış şirketleri, ferdi borç kuruluşları, büyük bankerler, yapı şirketleri vd.) olmaması gibi nedenlerle daha etkin bir alet olmaktadır. Bütün bu fonksiyonlar bankacılık sistemi tarafından yerine getirilir ve bu sistemin düzenlenmesi mali kaynakların dağılımı ve akımı üzerinde kusursuz bir kontrol sağlar.

TABLO
SOSYALİST BANKACILIK SİSTEMLERİNİN YAPISI

ÜLKE	Devlet (Merkez) Bankası	Endüstri (Yatırım) Bankası	Ziraat Bankası	Kooperatif Banka(ları)sı	Tasarruflar Bankası	Dış Ticaret Bankası	Diğer Banka(lar)
Bulgaristan	X	X	X	—	X	X	X (1)
Çekoslavya	X	—	—	—	X	X (2)	X (3)
D.ratik Al. Cum.	X	X	X	X	X	X	X (4)
Macaristan	X	X	—	X	—	X	X (5)
Polonya	X	X	X	X	X	X (6)	X (7)
Romanya	X	X	X	—	X	X	—
S.S.C.B.	X	X	—	—	X	X	—
Yugoslavya	X	X	X	X	X	X (8)	X (9)

(1) Deniz Ticaret Bankası (The Maritime Commercial Bank)

(2) Mübadele Bankası (The Bank of Trade)

(3) Ticaret Bankası (The Bank of Commerce); Keza dış muameleleri de yönetir.

(4) The Berlin People's Bank, The Berlin Municipal Bank; Her ikisi de Doğu ve Batı Almanya arasındaki muameleleri yönetirler.

(5) Halk Kıymetler Değişim Bankası (Publis Bank for the Exchange of Valuables)

(6) Möbadele Bankası (The Bank of Trade)

(7) The Polish Guardian Bank (Polonya Muhafaza Bankası keza, içsel ihracatı yani yerli piyasada döviz mukabilinde satışları yönetir). The Bank of Domestic Economy (Yeni Ekoonmi Bankası; Malların transferinden ve tasfiyesinden sorumludur.)

(8) Diğer 15 bankaya ilâveten dış mali işlemleri yüklenmiştir.

(9) Bölgesel hizmet yapan oldukça küçük bankalar.

Kaynak : Acedemy of Sciences of the USSR, Institute of International Socialist Economics, Mirovaya sotsialisticheskaya sisteme khoziaistva (The World Socialist Economic System), Mysl, Moscow, 1966, oVI. I, P. 361.'den günümüze uygun hale getirilerek adapte edilmiştir.

DIŞ BASINDAN :

Yoksul Ülke Borçlarının Durumu

Derleyen : Sinan DEMİRDÖĞEN

Nisan ve Mayıs ayları IMF (Uluslararası Para Fonu) için yeni politikalar saptanması açısından hareketli aylar oldu ve oluyor. Fonla ilgili tüm toplantılarda -Paris, Washington ve Londra- dış ödemeler dengesinde fazla veren ülkelere açık veren ülkelere borç verilmek üzere bir fon toplanması gündemin en önemli konusuydu. Öneri Fonun İşletme Müdürü Johannes Witteveen'indi. Fazlası olan ülkeler -den alınacak 15 milyar dolar açık veren ülkelere değişik koşullarda borç olarak dağıtılacaktı. Witteveen'in öneri demetini beş maddede toplamak olası :

Önce, fonun oluşturulması sırasında paranın yarısı, fazla veren OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) ülkelerinden, yarısı da sanayileşmiş ödemeler fazlası olan ülkeler ve A.B.D.'den alınmalıydı. Sona ermekte olan petrol kolaylıkları için ticarî faiz hadleri, büyük

olasılıkla % 7 nin üstünde, ödenmeliydi. Petrol kolaylıkları OPEC üyelerinin petrol fiyatlarını arttırmalarından sonra açık veren ülkelere tanınan kredi kolaylıklarıydı. Üçüncü olarak veilecek yeni boçlar Fonun olağan üç ile beş yıllık kredilerinden ve hatta üç ile yedi yıllık petrol kolaylıklarından daha uzun süreli olacaktı. Bu borçları dağıtmak için borç alan ülkenin Fon kotalarındaki taahhütünün büyüklüğüne değil, ülkenin gereksemesine bakılacaktı. Son olarak da ülkeden ülkeye değişir bir şekilde ödeme koşulları saptanacak, bu koşullar bazı durumlarda Fonun dördüncü kredi dağıtım durumunda (fourth tranche) uyguladığından daha ağır, bazı durumlarda da daha hafif olacaktı.

Fonun böyle bir fon yaratılması için nedenlerinden başlıcası nakite olan gereksemesidir. Kullanılabilir, konvertibl dövizleri 4 milyona yakın bir düzeye inmiş ve ancak önümüzdeki altı aylık sürenin istemlerini karşılayabilecek durumdadır. Şu sıralarda üye ülkelerin parlamentolarında onanmayı bekleyen kota arttırmaları gerçekleşirse, bir genişleme olacaktır; ancak bununla da Fonun gelişen dünya ticaretine ayak uydurabilmesini beklemek olası değildir. Fonun bu yetersizliği nedeniyle az gelişmiş ülkeler ticarî bankalardan borç alır durumdadırlar.

Üçüncü dünya ülkelerine borç verilmesi sorunu, tüm olarak, tartışılmıştır. Petrol üretmeyen az gelişmişlerin cari hesap açıkları, geçen yıl yardımlar, dolaysız yatırımlar, Uluslararası Para Fonu'ndan alınan kısa süreli ve Dünya Bankası'ndan alınan uzun süreli borçlarla kapatılmıştır. Bu ülkelerin Euro-piyasalarına yaptıkları tüm net borçlarına 1976 yılı içinde rezervlerine akmıştır. Ülkeler, «alabildiğin sürece borç al» politikasını tüm güçleriyle uygulamışlardır.

Ancak ne var ki, önümüzdeki dört yılda acil bir şekilde ana para ödemeleri birikecektir ve şu sıralarda ekonomik durumları çok kötü olan ülkeler özel bankerleri endişeye düşürmektedir. Bu nedenle de özel bankerler, Fonun uluslararası borçlanmalarda daha güçlü bir sesi olmasını dilemekteler.

Fondan borç alacak ülkeler için bir borç sınırı konacaktır; böylece de Amerikan ticarî bankalarının kendi aralarında aşırı rekabet güderek herhangi bir ülkeye akılsızca borç vermelerinin önüne ge-

çilecektir. Fonun varlığı azgelişmişleri ticarî bankalar karşısında fazla üstün bir duruma getirmemiş olacaktır.

Fonun yalnızca, hatta öncelikle azgelişmiş ülkelere borç vereceğini sanmak yanlış olur. Bu ülkelerin çoğu, özellikle Asya ülkeleri, beklenilenden iyi bir şekilde petrol fiyatı artışlarını göğüsleyebilmişlerdir. Hatta bir bölümü İngiltere ya da İtalya'dan daha başarılıdır. Bu iki ülkeden daha az sanayileşmiş Portekiz ve İspanya gibiler de bir yandan ekonomilerini düzenlerken bir yandan ödemeler dengesi yardımına gerekseme duymaktalar.

Genel olarak Fon, yeni ayarlamalarla, ödemeler dengesi açığı finansmanı ile kalkınma finansmanı arasındaki çizginin aşılabacağı kanısında değildir. Kalkınma finansmanı Dünya Bankası'nın alanıdır. Yalnızca, ayarlama işlemi, OPEC üyeleri petrol fiyatlarını dört katına çıkardığı zaman sanılandan daha uzun sürecektir. B. Almanya, Japonya ve İsviçre fazlalarını azaltmaları konusunda ikna edilseler bile, Orta Doğulu petrol devletlerinin daha beş altı yıl böyle davranmaları beklenemez.

Böylece ticarî bankaların orta gelirli ülkelere, ihracat yapabilirlerse borç vermeyi sürdürmesi güvenli olacaktır. Az gelirli ülkeler ise en yakın ve açık biçimde yardıma gerekseneceklerdir, çünkü ticarî bankalardan borç alamayacaklardır. Dünya ticaretinde korumacılık ve dış yardımın birbirine bağıllığını gelişmiş ülkelerce kavranması ne denli zaman alır, bilinmez.

Az gelişmişlerin Rezervleri
Petrol Üretmeyen Az gelişmişlerin Ödemeler Dengesi

(Milyar Dolar)

Cari Hesap	—37,0	—28,0
Sermaye Hesabı	+ 6,1	+ 6,3
Dolaysız yatırım	+ 3,9	+ 5,5
Borçlanma		
Resmî	+ 12,6	+ 13,6
Özel uzun vadeli	+ 9,3	+ 7,9
Fon kredileri, Swoplar	+ 3,4	+ 2,8
Diğer kısa vadeli ve hatalar	+ 0,9	+ 2,9
	36,2	39,0
Rezervler	+ 0,8	—11,0

Kaynak : IMF Hesaplamaları

The Economist'ten +

Rezervleri Yükselenler

(milyar dolar)

	1976 sonunda rezervler	Yıllık değişiklik
Brezilya	6477	2443
Hindistan	3074	1701
Güney Kore	3960	1410
Arjantin	1608	1156
Malezya	2420	942
Endonezya	1499	913
Kolombiya	1158	637
Tıyvan	1607	438
Singapur	3353	386
Şili	454	344

DIŞ BASINDAN :

ULUSLARARASI İKTİSADİ BİLİMLER DERNEĞİNİN
1976 YILI KONFERANSI :

Üçüncü Dünya Ülkeleri için Hangi Teknoloji ?

Derleyen : Kaya ARDIÇ

Uluslararası İktisadî Bilimler Derneği, Prof. M. E. Malinvaud başkanlığında 1976 Yılı Konferansını Tahran Üniversitesinde yaptı. Konferansın bu yılki konusu «kalkınmakta olan ülkelerde uygun teknoloji seçimi» idi. Ne pahasına olursa olsun ille de sanayileşmenin araştırılması, «Çin usulü» ara tekniklerin başarısı gibi temalardan sonra, günümüzde asıl üzerinde durulan sorun, yirmi yıllık bir deneyin başarı ve başarısızlıkları ışığında, az gelişmiş ülkelerde uygulanan kalkınma stratejilerinin durum saptamasını yapmaktır. Aşağıda özetini okuyacağınız konferans, az gelişmiş ülkelerde teknik seçiminin ortaya çıkardığı çeşitli sorunları sergileyerek vurgulaması açısından ilginç bulunabilir.

«Uygun teknoloji» ne demektir? Bu konferansa katılanların çoğunluğu, ne «etkinlik», ne de mikroekonomik optimizasyon modellerinin yararlılığı ile aynı anlama gelmeyen bu kavramın özgülüğünü vurguladı, Ama «uygun teknoloji»den ne anlaşılması gerektiği konusunda birbirlerine zıt başlıca iki ana eğilim ortaya çıktı. Özellikle İngiliz iktisatçıların oluşturduğu birinci eğilime göre, bir teknolojinin uygun sayılabilmesi için iktisadî anlamda etkinlik, yeterli olmasa da gerekli bir koşuldur. Örneğin Sir A. Robinson ve P. Dasgupta'nın savundukları tanım budur. Buna karşılık bazı Fransız iktisatçıların katıldığı ikinci eğilime göre, uygun teknoloji kavramı, fırsat maliyeti anlamında tanımlanmış olsa bile, her zaman etkinlik kriteriyle uyuzmaz :

Fransız SEDES (Sosyal ve Ekonomik Kalkınma İncelemeleri Kurumu) başkanı M. Mercier raporunda, teknoloji seçiminden doğan gelirlerin dağılımında hakkaniyet amacı ile maksimum üretim ilkesi arasındaki olası çelişmeyi vurgulayarak ortaya koymuştur. Bu düşüncenin uzantısına göre, bir tekniğin, dar anlamda iktisat teorisi açısından etkin olmasa da, bazı durumlarda pekâlâ izlenen amaçlara uygun düşebileceği savunulabilir.

Bu iki görüş, «uygun teknoloji» kavramının çapraşık ve bulanık niteliğini açıkça göstermektedir. Gerçekten de burada söz konusu olan, çok boyutlu ve görece bir kavramdır. P. Bourrières adlı Fransız iktisatçısının raporunda açıkça belirtildiği gibi, bir tekniğin uygun olup olmama niteliği başlıca dört farklı açıdan ele alınabilir : 1) Amaçlar açısından. 2) Kullanılabilir kaynaklar açısından, 3) Bu tekniği uygulayacakların niteliği açısından, 4) Geçmişteki uygulamanın değerlendirilmesi açısından. Sonuncu kriter, geçerli bir değerlendirme yönteminin seçimi gibi ayrıca ek bir güçlük daha ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda konuşmacıların çoğunluğu, gerçek bir pazarın yokluğu nedeniyle piyasa fiyatları sisteminin reddi ve yerine fırsat maliyetlerini gözönünde tutan bir değerlendirme yönteminin esas alınması konusunda birleşti. Ama bu arada, çeşitli zamansal ufuklara karşılık düşen fiyatlar sisteminin tanımı gibi önemli sorunlar yanıtsız kaldı.

«Uygun teknoloji» tanımının çapraşıklığı ve güçlüğü, teorik tartışmadan somut uygulamalar aşamasına geçildiğinde da ha da art-

maktadır. Örneğin, Yale Üniversitesinden Prof. Radis, bildirisinde, nesnel olarak benzer koşulların (iktisadî düalizm, emek fazlası, dışa açılış ve bağımlılık) Filipinler ve Tayvan gibi iki ülkede birbirine zıt teknolojik çözümlere gidilmesi sonucunu doğurduğunu göstermiştir.

Büyüme oranı, ithal ikamesi oranı, v.h.g. klâsik iktisadî göstergelerle bakıldığında, biraz acele ile, tarımsal üretimini teşvik ederek iki sektörünün dengeli büyümesine dayanan bir kalkınmayı seçen Tayvan'ın olumlu ve akıllı davrandığı, ve «vahşi sanayileşme»ye öncelik veren Filipinlerin ise akılsızca davrandığı sonucuna varma eğilimi ağır basabilir, ilk yaklaşımda.

Oysa Prof. Ranis'in görüşü farklı. O'na göre, Filipinler ve Tayvan'ın elde ettiği sonuçlar doğrudan karşılaştırılabilir nitelikte değildir ve ancak farklı temel iki kalkınma stratejilerinin içerdiği toplum modelleri açısından değerlendirilebilirler. Bu gözlem, Columbia Üniversitesinden Prof. C. Riskin ve Japon iktisatçılarından Prof. S. Hitosubashi'nin raporlarında belirttikleri gibi, Çin ve Japonya'nın teknoloji seçimleri karşılaştırıldığında daha da güçlenir. Bu karşılaştırma ayrıca yerleşmiş bazı ön yargıları da sarsmaya yarayacaktır; çünkü görülmektedir ki, küçük ve orta işletmeler çağdaş Japonya'nın kalkınmasında önemli rol oynamış ve bölgesel küçük üretim birimlerinin büyümesi, Çin'de büyük boyutlu iktisadî kesimlerin gelişmesine engel olmamıştır.

Tüm bu deneyler, bir yerde, şu temel soru üzerinde toplanmaktadır: Teknoloji alanında kalkınmakta olan ülkelerin önlerindeki gerçek seçeneklerin niteliği ve içeriği nedir? Konferansa katılanların çoğu, bu alanda saf teori ile somut uygulama koşulları arasındaki uçuruma dikkati çektiler. Örneğin kalkınmakta olan ülkelerin önlerine çıkan seçimlerin çoğu, aynı ürünü üretmek için almasıık üretim süreçlerinden çok, bizzat bölgesel düzeyde üretilmesi gereken mallar üzerinedir.

Bu açıdan görüldüğünde, teknolojik seçimler çok daha temel iktisadî seçeneklere bağlı olarak nitelendirilebilirler. Ayrıca, teknoloji seçimini sadece teknik bir sürecin seçimine indirgemenin, günümüzde modern süreçlerin çoğu kez aldıkları «teknolojik paket» biçimiyle hiç bir ilintisi yoktur. Nihayet, kalkınmaları sıkıca belli süreçlere

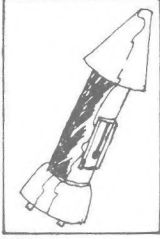
göre işlenen doğal zenginliklere bağlı olan ülkeler için gerçek teknolojik seçeneklerin varlığından bile kuşkulandırılabilir.

Tahran Üniversitesi'nden Dr. Rad-Serecht, İran örneğinden hareketle, İran için gerçekten teknolojik seçenekten söz edilip edilemeyeceğini sormuştur. Böyle bir durum, aslında, ulusal tercihleri ortadan kaldırmaz, sadece sorunsalın konuş biçimini değiştirir; teknik, belirlenecek bir değişken değil, çeşitli iktisadî değişkenlerin (istihdam, fiyatlar v.b.g.) kendisine en iyi biçimde uydurulması gereken bir veridir.

Bilimsel içeriğine karşın, Tahran konferansı salt akademik tartışmalar düzeyinde kalmadı. Uygun teknoloji seçiminde akılcı somut araçları geliştirmenin yollarını da araştırdı. Bu konuda, çokuluslu şirketlerin kalkınmakta olan ülkelere izledikleri strateji de, bizzat Unilever'den Sayın Veldhuls ve Philips'den Sayın Ramaer'in raporlarından hareketle tartışıldı. Ayrıca Dr. Dunkerley'in temsil ettiği Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin verdikleri malî borçların koşulları üzerinde de duruldu. Nihayet ve özellikle Sir A. Robinson'un kalkınmakta olan ülkeler için bir «veriler bankası» yaratılmasına ilişkin önerisi oldukça canlı ve ilginç tartışmalara yol açtı.

Bu konferans sonunda belli başlı üç genel sonuca varıldı: **Birincisi**, söz, konusu kriterlerin çokluğu ve karışıklığı nedeniyle neo-klâsik iktisadî hesaplama araçlarının basitleştirici kurallarının teknik seçimi konusundaki yetersizliği. **İkinci** olarak, London School of Economics'den Prof. A. Sen'in öncülüğünü yaptığı «normatif iktisat» diye adlandırılan iktisat dalının, teknolojik seçimler konusunda gerçek sosyo-ekonomik sorunu formüle edebilecek çerçevenin ilk öğelerini oluşturduğu. **Üçüncü** ve son olarak da, somut seçim koşullarının karşılaştırılmazlığı nedeniyle bu konuda tek bir doktrin aramanın, hiç değilse şimdilik yersiz olduğunun anlaşılması.

(Kaynak : «Le Monde»)

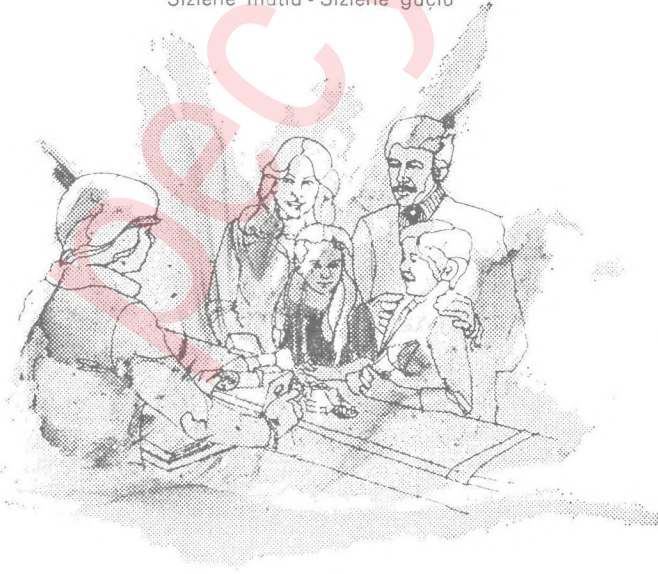
eğitici oyuncak :
fûze kumbara

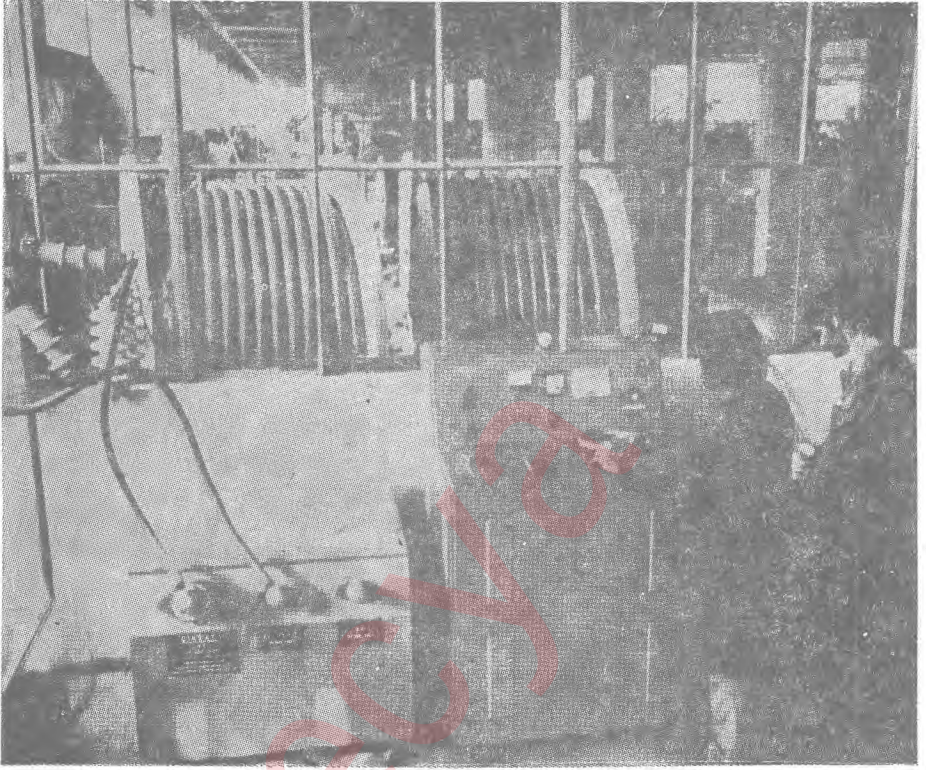
Çocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıştırmak içindir.

**TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

kalite, kontrol, araştırma...

Güven verici mi?
Üstün bir teknikle mi üretiliyor?
Her türlü doğal ve mekanik
zorlamalara mukavim mi?
Türk Standartlarına uygunluk sağlanmış mı?

Size ulaşmadan önce kontrol laboratuvarlarında
titizlikle incelenir.

ve güvenle kullanabilirsiniz AN-KA'yı.

an-ka
kabloları

sanayi ve ticaret anonim şirketi

Merkez: Karaköy, Sair Ziya Paşa Cad. No: 55-57 İSTANBUL Tel: 44 73 07 49 01 37 Fabrika Tel: 25 50 98 25 50 99

200.000 TL ev kredisidir

..o sıcak yuvarınız.
kendi malınız olsun istemez misiniz?
kısmetse olur demeden, oturup beklemeden
tasarruflarınız değerlendirsin,
mutluluğunuz devam etsin istemez misiniz?
yeni yapı tasarrufu sistemiyle;
paranıza hem faiz, hem de 15 yıl vadeli
200.000.-tl ev kredisi almak istemez misiniz?

**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

*subelerimizden broşür isteyiniz

pepa

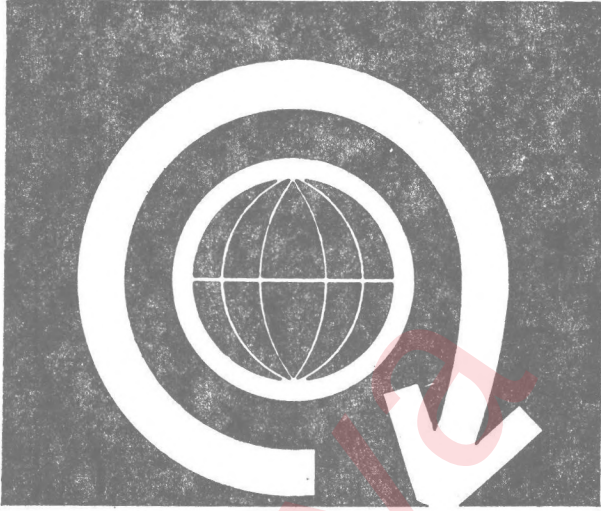
petrol pazarlama a.ş.

FUEL-OIL

- güçlü kadro
- düzenli ikmâl
- faizsiz taksit
- peryodik bakım
- bedelsiz sigorta

Yüksel Cad. No. 8 kat 4 Kızılay-Ank.

170544 — 251879

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemleriniz,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

**daha mutlu
olacaksınız**

**kendinizi eş ve
çocuklarınızı evinizi
OTONUZU**

**SİGORTA ETMEK İÇİN
EN UYGUN ŞARTLARI
SİZLERE
HAZIRLADIK**

petrol ticaret ltd. şti.

Selânik Cad. No. 44, Kat 4
Kızılay - ANKARA

Tel.: 18 71 21
17 58 78

Yakıt nakliyat ve ticaret a. ş.

**KARA, DENİZ
ve
HER NEVİ NAKLİYAT**

İKTİSAT MEZUNLARINA BAŞARILAR DİLER

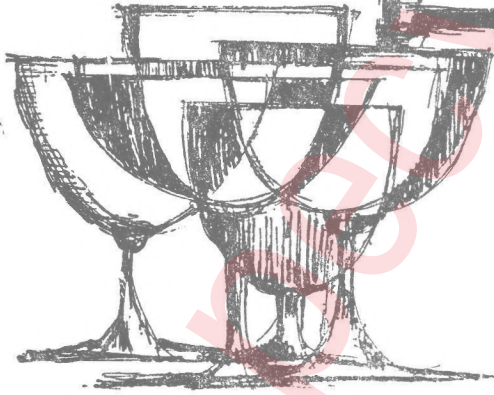
Buyükdere Cad. T.M.T. Han No. 84 Kat 3

Gayrettepe-İSTANBUL

TELEFON : 66 06 75

TELEK : 22231-İstanbul

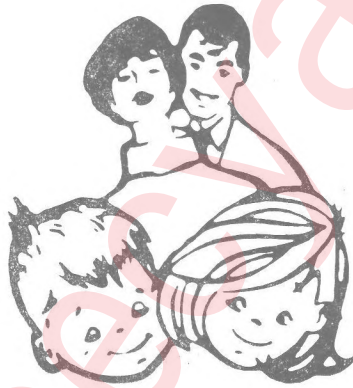
HOS BAG

ŞARAP
SANAYİİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE

TEKEL
SUNAR

SİZE DAHA İYİ HİZMET
BİZİM GÖREVİMİZ

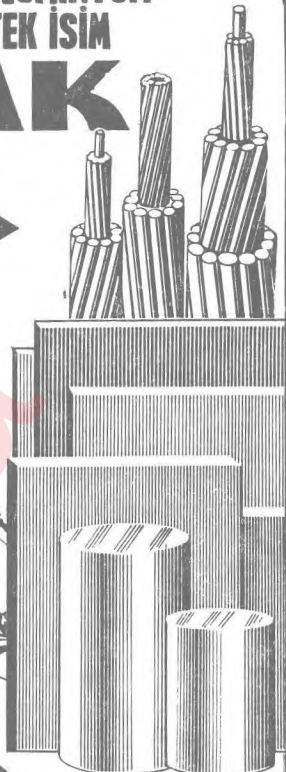
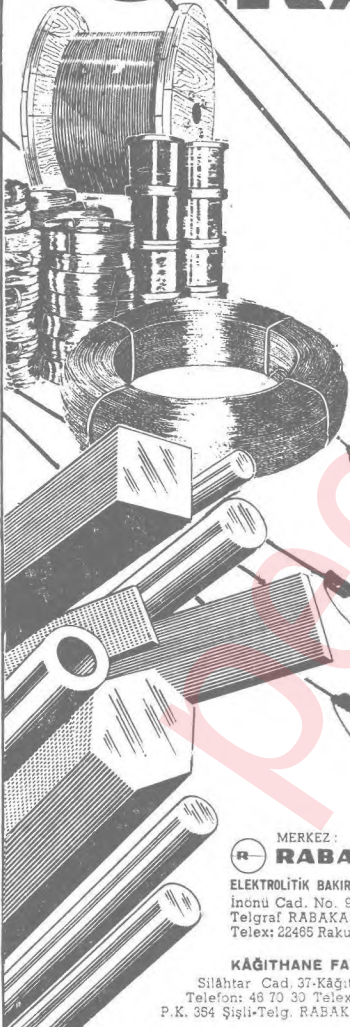

**ANADOLU
BANKASI**

AİLENİZİN BANKASI

ELEKTROLİTİK BAKIR ve ALÜMİNYUM MAMÜLLERİ İMALİNDE TEK İSİM **RABAK**

MERKEZ:

RABAK

ELEKTROLİTİK BAKIR ve MAMÜLLERİ A.Ş.

İnönü Cad. No. 90/5-6 Taksim-İSTANBUL

Telgraf RABAKAŞ-İST. P.K. 447 Beyoğlu

Telex: 22465 Raku-Tr İst. Tel: 45 68 35 Santral; 4 hat

KÂĞİTHANE FABRİKASI:

Silâhtar Cad. 37-Kâğıthane-İstanbul

Telefon: 46 70 30 Telex: 22287 bafa tr.
P.K. 354 Şişli-Telg. RABAK Kâğıthane-İstanbul

İSTANBUL SATIŞ MAĞAZASI:

Yemeniciler, Koseoğlu İş Hanı Karakoy
Telefon: 44 81 13

ANKARA SATIŞ MAĞAZASI:

Çankırı Cad. 58 A Tel: 11 10 70
Telex: 42728 tepe tr.
Telg: RABAK-ANKARA

MAMÜLLERİMİZ:

- Elektrolitik bakırdan mamül:
Tel, çubuk, lâma ve borular
- Princ; tel, çubuk ve borular
Yataklık bronz çubuklar
(İçerisi dolu ve boş)
- Alüminyumdan; levha, disk, tel
- Alüminyum ve Çelik özlü alüminyum
enerji nakil iletkenleri.
- Galvanizli çelik tel ve yaylık çelik tel
- Altın-Gümüş
- Külçe alüminyum alaşımları (her nev'i)
- Granüle alüminyum
- Enerji nakil hatlarında kullanılan
alüminyum iletken ek parçaları
- Göztaşı (bakır sülfat)
- Alüminyum Plâtina
- Alüminyum Kütük (Bilet)

İZMİR FABRİKASI:

Kösekoy-İzmit Telefon: 1408-4260- 2
Telex: 33125 aika tr. P.K. 106 İzmit
Telg: RABAKAL-İZMİR

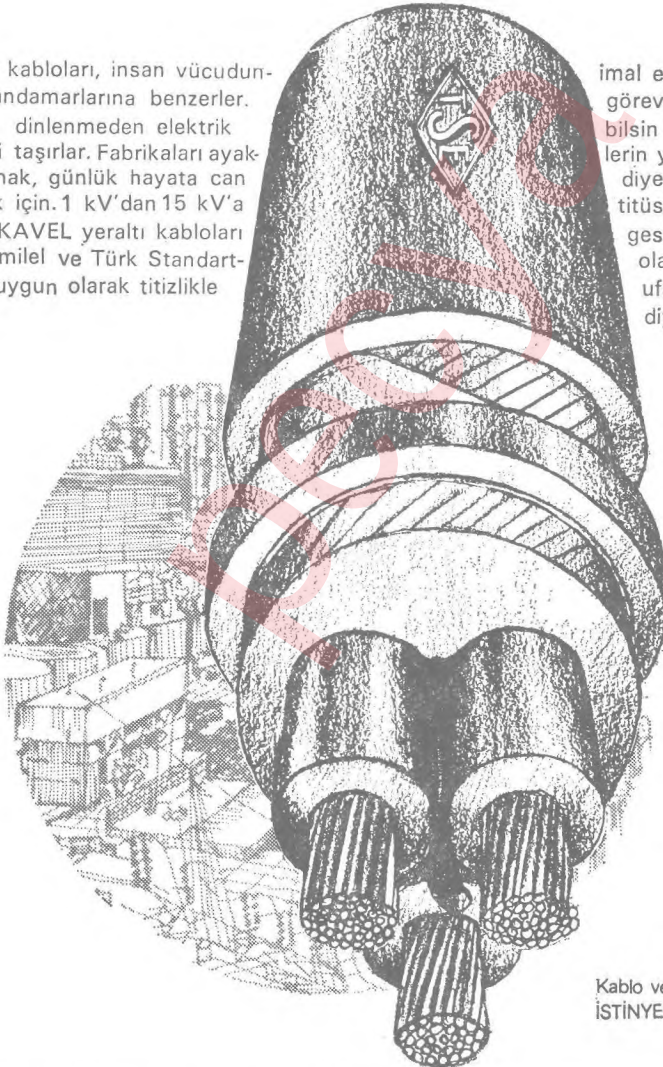
İZMİR SATIŞ MAĞAZASI:

Anafartalar Caddesi No. 143
Tel: 134 220 -İZMİR

Can damarı

Yeraltı kabloları, insan vücudundaki candamarlarına benzerler. Durup dinlenmeden elektrik enerjisi taşırlar. Fabrikaları ayakta tutmak, günlük hayata can vermek için. 1 kV'dan 15 kV'a kadar KAVEL yeraltı kabloları beynelmilel ve Türk Standartlarına uygun olarak titizlikle

imal edilmektedir. Candamarı görevini eksiksiz yerine getirebilsin diye. KAVEL'e güvenenlerin yüzünü kara çıkarmasın diye. Türk Standartları Enstitüsü de verdiği Kalite Belgesi ile belirtmiş KAVEL'e olan güvenini. İçinizde en ufak bir şüphe kalmasın diye.

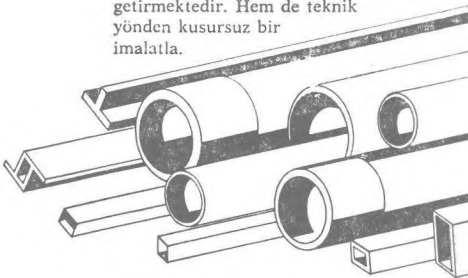

Kablo ve Elektrik Malzemesi A.Ş.
İSTİNYE İSTANBUL Tel: 653420

Sanayide ve İnsaatta, Borusan sizinle!

Bütün teşebbüslerinizin güvenilir bir desteğe ihtiyacı vardır. İşte istifadenize sunduğumuz Borusan çeşitleri size bu imkânı getirmektedir. Hem de teknik yönden kusursuz bir imalatla.

Başlıca çeşitlerimiz :

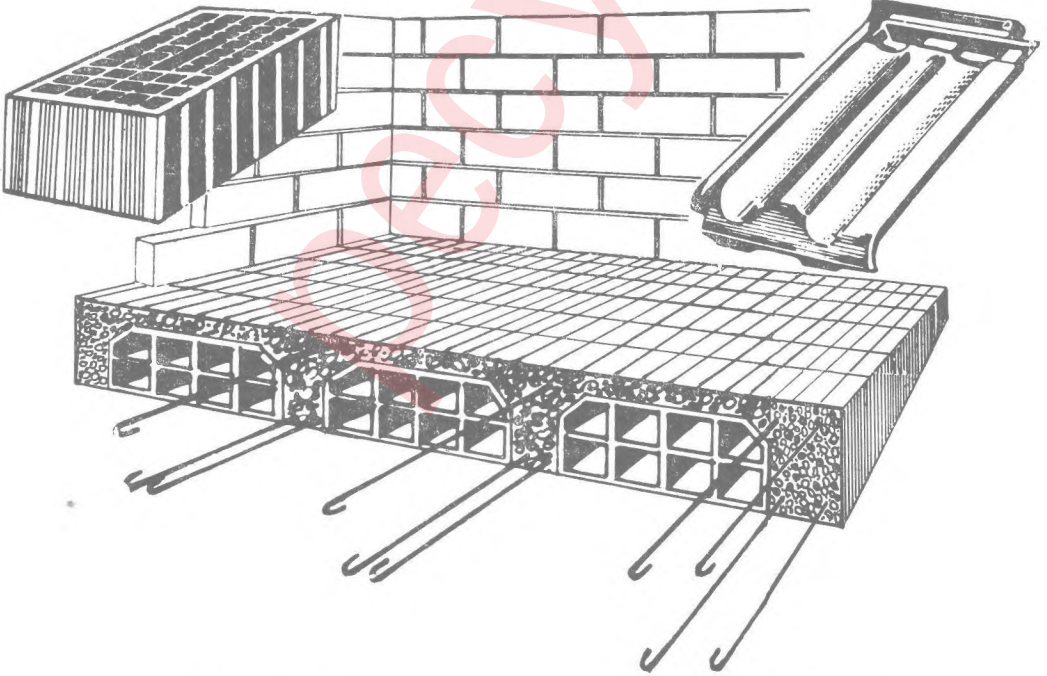
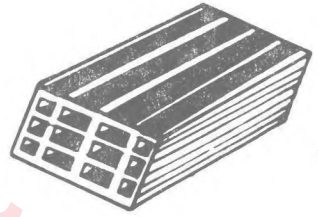
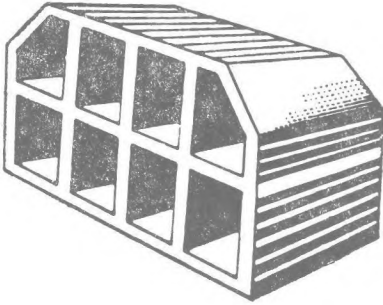
- Su ve gaz boruları
- Sanayi boruları (Mobilya ve ekzoz borusu)
- Profil borular
- Kalın etli profiller
- Pencere profilleri
- Paslanmaz çelik borular
- Ambalaj çemberi
- DKP bant

BORUSAN

Teknikte gerçek aşama

TUĞLA-KİREMIT ve ASMOLEN FABRİKALARI

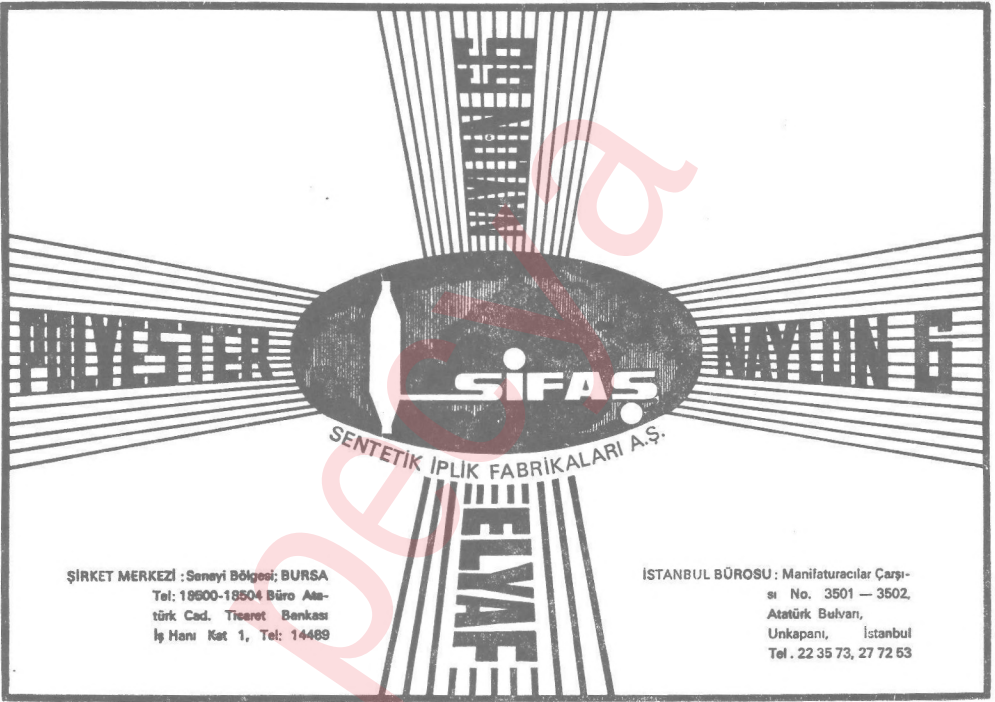

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fuat Bey Sokak Talas İş Hanı kat 1
Kadıköy-İstanbul Tel.36 13 42- 36 48 98

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclisi Mebusan Cad. Arhan Salıpazarı-İstanbul

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Atas-
türk Cad. Ticaret Bankası
İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşı-
sı No. 3501 — 3502,
Atatürk Bulvarı,
Unkapanı, İstanbul
Tel . 22 35 73, 27 72 53

Otomatik Arçelik termosifonu büyük su kapasitelidir. 105 litre su alır. Emaye su haznelidir. Çift cidarlıdır. Delinmez, paslanmaz. Otomatik Arçelik termosifonu cam pamuğu ile tecrit edilmiştir. Isı kaybetmez. Otomatik Arçelik termosifonu hem suyu, hem ısıyı koruyan verimli, uzun ömürlü bir depodur.

otomatik

ARÇELİK
termosifonu

***Sevgili
iktisatçılar...***

***Dergiye ilân
veriniz,***

***Dergiye ilân
bulunuz,***

***Zira bu eser
sizindir ..!***

KARTVİZİTTEN GAZETEYE KADAR
BÜTÜN BASKI İŞLERİNİZDE
EN YETKİLİ MÜESSESE
DİZGİ-BASKI (TİPO-OFFSET)-CİLT

YENİLİK

BASİMEVİ

Cağaloğlu Yokuşu, Cemal Nadir Sokağı
Büyük Milâs Han No. 45-46-47-48
Telefon : 27 11 53 - 22 56 41 — İstanbul

alüminyum çağında çatı, cephe kaplamalarınız için

NASAS Trapez

Sayın

Mimar, Mühendis, Dekoratör, İnşaat Sahipleri
Sanayici ve Müteahhitler !

Çağımıza uyarak, her türlü yapıda
yüzbinlerce m² lik sahada malzememizi kullandınız.

Alüminyum Çatı ve Cephe Kaplamalarının :

- Yanmadığını
 - Paslanmadığını
 - Kırılmadığını
 - Demirden % 20 tasarruf sağladığını
- tecrübeyle tesbit ettiniz ... Sizlere teşekkür ederiz.

Projenizi yapmadan bize danışınız.

Her türlü geniş bilgi aşağıdaki bürolarımızdan temin edilebilir.

MERKEZ

Büyükdere Cad. No. 48 Kat 4-5-6 Mecidiyeköy-İstanbul
Telefon: 66 33 00 (4 Hat)

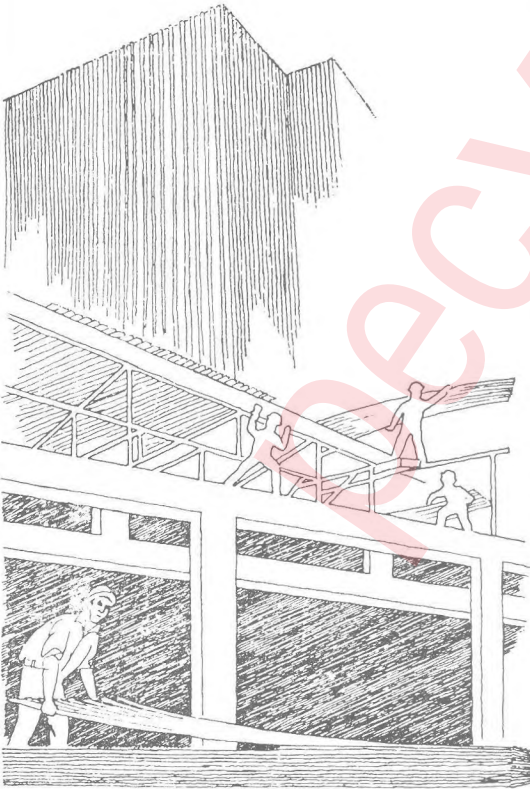
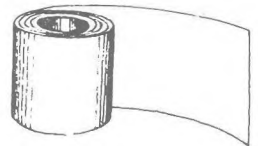
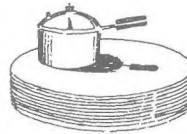
İRTİBAT BÜROLARI:

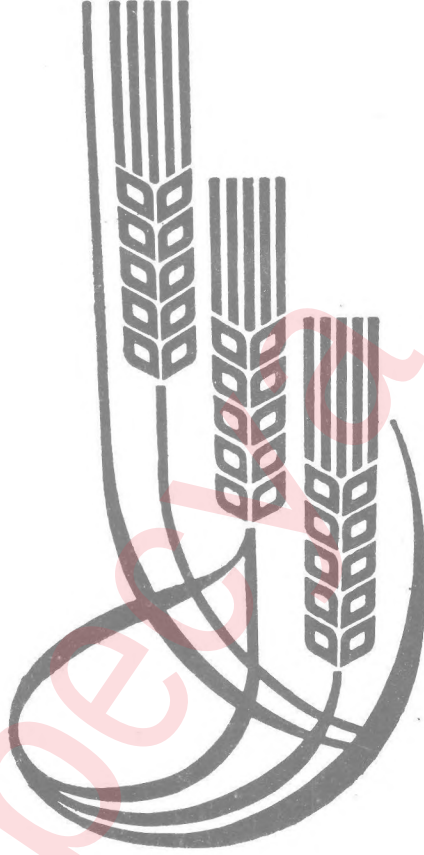
ANKARA: Emek İş Hanı Kat 14 No.9 Kızılay-Ankara
Telefon: 18 31 10

İZMİR: Cumhuriyet Bulvarı No.151 Kat.2 İzmir
Telefon: 12 60 68

FABRIKA: Gebze Dilovaşı Telefon: 486-467-527-528

 NASAS ALÜMİNYUM SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.

MUR.

T.C. ZİRAAT BANKASI
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan
kıvanç duyar.

